

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Literárně-dramatická výchova v programu "Učíme se pohádkami" pro mateřskou školu

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obor: 7531R001 – Učitelství pro mateřské školy
Autor práce: **Jana Ludvíková**
Vedoucí práce: PhDr. Jana Johnová, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana Ludvíková**

Osobní číslo: **P15000566**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**

Název tématu: **Literárně-dramatická výchova v programu "Učíme se pohádkami" pro mateřskou školu**

Zadávací katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:

- 1) Sestavení programu "Učíme se pohádkami"
- 2) Ověření programu "Učíme se pohádkami" v mateřské škole

Metody:

strukturovaný rozhovor

Požadavky:

- a) studium odborné literatury
- b) sestavení a ověření programu
- c) vyhodnocení programu

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

GRIMM, J. L. K., GRIMM, W. K., 1990. Pohádky bratří Grimmů. 4. uprav. vyd. Praha: Albatros. ISBN 80-00-00166-7.

HRUBÍN, F., 1985. František Hrubín dětem. 3. rozš. vyd. Praha: Albatros.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. Vývojová psychologie. 4. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1284-0.

MACHKOVÁ, E., 2011. Metodika dramatické výchovy. 12. vyd. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu. ISBN 978-80-7068-250-0.

MŠMT, 2017. Rámcový a vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [online]. Praha. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-od-1>.

SKUTIL, M. a kol., 2011. Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.

SVOBODOVÁ, E., a kol., 2010. Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-774-9.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání bakalářské práce: **1. května 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **25. května 2018**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 20. června 2017

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí bakalářské práce PhDr. Janě Johnové, Ph.D. za její cenné rady, vstřícný přístup a odborné konzultace, které mi pomohly při tvorbě závěrečné práce.

Dále bych chtěla poděkovat ředitelkám a učitelkám mateřských škol za jejich čas věnovaný realizaci a ověřování vytvořeného programu.

Velké poděkování patří také celé mé rodině a přátelům, kteří mi byli velkou oporou po celou dobu studia.

Anotace

Cílem bakalářské práce je sestavení a ověření literárně-dramatického programu „Učíme se pohádkami“. Tento program je určen pro děti předškolního věku. Odborná práce je rozdělena do dvou částí teoretické a praktické.

Teoretická část se zabývá dramatickou výchovou, jejími cíli, principy a metodami, které byly využity v literárně-dramatickém programu „Učíme se pohádkami“. Další část se věnuje vývojové psychologii předškolního věku a RVP PV.

Praktická část je rozdělena do dvou částí. První část se věnuje charakterizaci literárně-vzdělávacího programu „Učíme se pohádkami“ pro předškolní vzdělávání. Program obsahuje pět metodických listů pro učitele s podrobnými instrukcemi. Druhá část obsahuje vyhodnocení programu na základě strukturovaného rozhovoru a dále i jeho vhodné úpravy.

Klíčová slova: literárně-dramatická výchova, předškolní vzdělávání, metodický list, mateřská škola, strukturovaný rozhovor

Annotation

The goal of this bachelor thesis is a compilation and verification of a literary-dramatic programme 'We Learn with Fairy Tales'. This programme is designed for pre-school children. The thesis is divided into a theoretical and a practical part.

The theoretical part deals with drama education and its goals, principles and methods used in above mentioned literary-dramatic programme 'We Learn with Fairy Tales'. Next part focuses on developmental psychology of pre-school children and Framework Educational Programme for Pre-school Education.

The practical part is divided into two sections. The first one follows up the characterization of the literary dramatic-programme 'We Learn with Fairy Tales' for pre-school education. The programme contains five methodical sheets for teachers with detailed instructions. The second part contains the evaluation of the programme based on a structured interview and also some appropriate alternations.

Key words: literary-dramatic education, pre-school education, methodical sheet, kindergarten, structured interview

Obsah

Obsah.....	7
Seznam použitých zkratk a symbolů:	9
Úvod..	10
1 Dramatická výchova.....	11
1.1 Cíle dramatické výchovy	12
1.2 Principy dramatické výchovy	14
1.2.1 Psychosomatická jednota těla	14
1.2.2 Fikce	14
1.2.3 Hra v roli.....	15
1.2.4 Zkoumání a experimentace.....	15
1.2.5 Improvizace.....	16
1.3 Vybrané metody dramatické výchovy	16
1.3.1 Plná (úplná) pantomima	17
1.3.2 Narativní pantomima	17
1.3.3 Živé obrazy – nehybné obrazy	17
1.3.4 Pohybová cvičení.....	18
1.3.5 Dotyková hra	18
1.3.6 Předávaná řeč	18
1.3.7 Extralingvistické hry	18
2 Vývojová psychologie předškolního věku	20
2.1 Motorika, pohybový vývoj	20
2.2 Kognitivní vývoj.....	21
2.2.1 Myšlení.....	21
2.2.2 Paměť	21
2.2.3 Vnímání	22
2.2.4 Řeč a komunikace	22
2.3 Sociální a emocionální vývoj	23

2.4	Hra.....	24
3	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání	26
3.1	RVP PV a literárně-dramatická výchova.....	27
4	Cíle a výzkumné otázky	29
4.1	Cíle	29
4.2	Výzkumné otázky	29
5	Literárně-dramatický program „Učíme se pohádkami“	30
5.1	Popis programu.....	30
	Metodický list 1.....	32
	Metodický list 2.....	42
	Metodický list 3.....	46
	Metodický list 4.....	50
	Metodický list 5.....	57
5.2	Tvorba programu	62
5.3	Ověření programu.....	62
6	Metodologie	64
6.1	Metoda strukturovaného rozhovoru	64
6.2	Charakteristika výzkumných souborů	65
7	Výsledky šetření.....	67
7.1	Strukturovaný rozhovor	67
7.2	Návrh úprav	74
	Závěr.....	77
	Seznam použitých zdrojů	79
	Seznam příloh.....	81

Seznam použitých zkratk a symbolů:

apod.	a podobně
č.	číslo
MŠ	mateřská škola
např.	například
RVP	Rámcově vzdělávací program
RVP PV vzdělávání	Rámcově vzdělávací program předškolního
ŠVP	Školní vzdělávací program
tj.	to je
tzv.	tak zvaně

Úvod

Literárně-dramatická výchova je důležitou součástí předškolního vzdělávání. Literární texty jsou významným zdrojem lidských příběhů, vzorců chování, hodnot a norem, zkrátka je to odraz našeho života. Dramatická výchova tyto příběhy řeší, zkoumá je z různých úhlů pohledu, děti tak aktivně poznávají a získávají zkušenosti prostřednictvím hry „na něco“. Propojení těchto dvou výchov je tedy pro rozvoj osobnosti dítěte významné.

Odborná práce je rozdělena do dvou částí, na část teoretickou a praktickou.

Teoretická část je zaměřena na podstatu dramatické výchovy, vývojovou psychologii předškolního dítěte a dále na literárně-dramatickou výchovu v rámcově vzdělávacím programu.

Praktická část obsahuje dva hlavní cíle. Prvním cílem je sestavení literárně-dramatického programu „Učíme se pohádkami“ pro předškolní vzdělávání. Druhým cílem je ověření tohoto programu v mateřských školách.

Domnívám se, že literárně-dramatická výchova je v mateřských školách uplatňována pouze příležitostně, a to zejména formou naučené dramatizace pohádek. Z tohoto důvodu bych tuto odbornou práci doporučila učitelkám i učitelům mateřských škol. Byla bych velmi ráda, pokud by se stala inspirací a podnětem k využívání literárních textů, dramatických metod a technik v předškolním vzdělávání.

1 Dramatická výchova

Dramatická výchova je začleňována v primárním i preprimárním vzdělávání v různých podobách. V mateřských školách je nejčastěji zastoupena jako způsob práce a její metody jsou v mateřských školách využívány při spontánních i řízených činnostech dětí. Co se však skrývá pod pojmem dramatická výchova?

Eva Machková (1998, s. 32) definuje dramatickou výchovu „jako učení zkušeností, tj. jednáním, osobním, nezprostředkovaným poznáváním sociálních vztahů a dějů, přesahujících aktuální reálnou praxi zkušeného jedince. Je založena na prozkoumávání, poznávání a chápání mezilidských vztahů, situací a vnitřního života lidí současnosti i minulosti, reálných i fantazií vytvořených. Toto prozkoumávání a poznávání se děje ve fiktivní situaci prostřednictvím hry v roli, dramatického jednání v situaci. Je to proces, který může, ale nemusí vyústit v produkt (představení).“

Jaroslav Provazník (1998, s. 49) ji přibližuje jako formu učení, při které účastníci získávají zkušenosti prostřednictvím vlastní aktivity. Dramatická situace je charakteristická konfliktem (zápletkou), který se hráči pokouší překonat nejen rozumově, ale i pomocí zapojení těla a emocí.

Dramatická výchova je jeden z oborů estetické výchovy. Tato výchovná disciplína vychází z umění, neboť využívá některé metody, techniky i principy divadla. Využívá „umělého světa“, při kterém si hráči zkoušejí hru na „jako, jakoby“, a díky této metodě rozvíjejí své sociální poznání, především schopnost vcítění se, tzv. empatii a také získávají svůj vlastní pohled na „reálný svět“ (Provazník, 1998, s. 41, 43).

Z pohledů výše zmíněných autorů lze konstatovat, že dramatická výchova je forma sociálního učení, která je založena na psychosomatické jednotě těla. Tento druh učení vede žáky k rozvoji sociální oblasti. Autoři se shodují na názoru, že tato výchova využívá různé postupy, které vycházejí z divadelního umění (např. fikce, hra v roli, improvizace...).

Autoři zdůrazňují význam vlastní aktivity, která vede k vysoké úrovni získávání poznatků z různých oblastí, ale nejvíce z oblasti sociální. Domnívám se, že dramatická výchova je pro děti předškolního věku důležitá. Vždyť námětová hra, která je hlavní částí spontánních her dětí předškolního věku, je základem hry dramatické.

1.1 Cíle dramatické výchovy

Všechny naše každodenní činnosti, aktivity a plány mají svůj důvod. Proto i dramatická výchova nemůže existovat bez vytyčených záměrů či cílů. Podle Evy Machkové (2007, s. 34) *„cíle formují to, čeho chce učitel svou pedagogickou činností dosáhnout, jaké změny chce v chování, jednání, schopnostech, dovednostech a vědomostech žáků vyvolat.“*

Před stanovením cílů je velmi důležité seznámení s dokumenty dramatické výchovy, osnovami, plánem dané třídy a jinými odbornými dokumenty (RVP, ŠVP). Dalším důležitým krokem je poznání konkrétní skupiny - respektovat jejich potřeby, přání, vývojovou úroveň a dále znát osobnost každého jedince. *„Tento přístup je žádoucí a potřebný v celém školství, v dramatické výchově však je klíčový, neboť se kryje se samotnou podstatou oboru, jeho obecných cílů, obsahu i metod.“* (Machková, 2007, s. 29, 35)

Pro cíle dramatické výchovy neexistuje jednoznačná definice. Na cíle dramatické výchovy lze nahlížet z různých hledisek. Eva Machková (2007, s. 27, 28) dělí cíle na krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé. Krátkodobé cíle se většinou určují pro výukovou hodinu, někdy pro tematicky vymezený blok hodin. V případě, že se vyučovací blok (hodina) skládá z několika činností, je přínosné vytyčit si cíle pro každou aktivitu. Střednědobé cíle se týkají delšího období, např. několika měsíců. Dlouhodobé cíle jsou nejobecnější, týkají se nejméně roku, ale spíše i několika let.

Jaroslav Provazník (1998, s. 60, 62, 63) nahlíží na cíle z jiného pohledu. Cíle vztahuje k jedinci, k řízenému subjektu. Autor považuje za důležité, aby se jedinec působením dramatické výchovy stal člověkem, který se postupně naučí chápat sám sebe, svou psychosomatickou jednotu těla, člověkem, který zvládl orientovat se v okolním světě, v okruhu mezilidských vztahů, kultuře, přírodě, morálce...

Měl by být schopný své vědomosti a dovednosti aktivně využívat ve svém životě, přizpůsobovat se změnám, které s sebou přináší život, stát se člověkem se zdravým sebevědomím.

Další pohled na dělení cílů nám nabízí Machková (2007, s. 35). Tento způsob dělení je v dramatické výchově nejčastější a nejpoužívanější. Autorka cíle dělí do tří základních rovin: dramatické, sociální a osobnostní.

První rovina se zabývá spíše teoretickou částí dramatické výchovy. Pojednává o dovednostech a poznacích, které si jedinci v průběhu hodin osvojují (např. hra v roli, improvizace, výstavba celku, historie, dramaturgie). Druhá rovina se věnuje rozvoji sociální oblasti. V této části se žáci učí, jak pracovat ve skupině, vzájemné spolupráci, poznávají svět a život lidí. Poslední rovina rozvíjí základní psychické funkce (myšlení, pozornost, vůle, paměť). Dále rozvíjí schopnosti (tvořivost, inteligence), dovednosti, postoje, zájmy, hodnoty jedince.

Pokud srovnáme formulaci cílů Machkové a Provazníka, zjistíme, že ji mají trochu odlišnou. Machková definuje cíle dvojím způsobem. Nejprve se zabývá dělením cílů z hlediska časové náročnosti a poté se věnuje obsahu dramatické výchovy. Provazníkovu dělení cílů se v některých bodech shoduje s druhým způsobem uspořádání cílů Machkové. Nicméně, působí na mě více obecně. Domnívám se, že jeho cíle by mohly sloužit i jiným předmětům, ne pouze dramatické výchově.

1.2 Principy dramatické výchovy

Principy tvoří důležitou složku dramatické výchovy. Společně s hlavními metodami tvoří podstatu procesu vyučování. Základní principy dramatické výchovy se dělí do dvou skupin. První skupina principů je obsažena i v jiných oborech a předmětech vzdělávacího procesu. Druhá skupina je pro dramatickou výchovu klíčová, představuje nám téměř vše, co je pro tuto disciplínu charakteristické.

První skupinu tvoří „obecné“ principy, jako je učení zkušeností, prožíváním, hra a tvořivost.

Klíčové principy dramatické výchovy se skládají z psychosomatické jednoty člověka, fikce, hry v roli, zkoumání (mezilidských vztahů, charakterů lidí), společně s ním i experimentace a nakonec improvizace (Machková 2007, s. 11). Pro potřeby této bakalářské práce je vhodné vysvětlit podstatu hlavních principů dramatické výchovy.

1.2.1 Psychosomatická jednota těla

Tento princip je pro dramatickou výchovu zásadní. Dramatika je založena na principu psychosomatické jednoty člověka, přesněji chápáno na jednotě „vnitřních pochodů s tělem“. Základem principu je pravdivost pocitů, vnitřních procesů, porozumění jim a propojení těchto složek s vlastním tělem. Tento princip je součástí i našeho běžného života. V běžném životě tento princip vychází z reálné situace, kterou „doopravdy“ prožíváme, kdežto v dramatické výchově je psychosomatická jednota těla založena na procesu od představy k vnějšimu výrazu. Jedinec si na základě nastolené situace vytvoří představu a poté volí způsob jednání, který by v reálném životě použil (Machková, 2007, s. 23).

1.2.2 Fikce

Tento princip je v dramatické výchově zařazován často, jedná se o činnost, při které žáci vstupují do vymyšlené, nereálné situace a hrají,

„jako by“ se v této situaci nacházeli. Fikce může být i součástí tzv. simulace. Simulaci chápeme jako situaci, při které si hráč zachovává svou osobnost, své chování a jednání jí přizpůsobuje, jedná se o tzv. jinou než skutečnou situaci. Při procesu dramatické výchovy jedinci vstupují do situací, které ve svém životě doposud nikdy neprožili a pravděpodobně ani nebudou moci prožít. Prostřednictvím tohoto principu si žáci obohacují své zkušenosti, možnosti a také rozvíjí své sebepoznání. Fikce dále přináší i pocit bezpečí. Při dramatické hře mohou zkoušet různé způsoby chování, mimo jiné i takové, které by ve svém životě nikdy nezkusili, vše lze vrátit, zvolit jiný a lepší způsob řešení (Machková, 2007, s. 23, 24).

1.2.3 Hra v roli

Hlavním znakem tohoto principu je ztotožnění se jedince s určitou rolí, hráč jedná ve fiktivní situaci v roli jiné osoby. Tento princip je v dramatické výchově nezastupitelný, je základní metodou učení v dramatické výchově. Prostřednictvím vstupu do role si člověk zkouší a poznává chování druhých lidí. Na základě toho dochází k rozvoji empatie, jedinec začíná chápat motivy a postoje druhých osob, stává se více chápavým a respektujícím (Machková, 2007, s. 24, 25).

1.2.4 Zkoumání a experimentace

V dramatické výchově by mělo docházet k principu experimentu a zkoumání. Bez experimentu by hráči nedošli k poznání, nedošli by k různým stanoviskům, názorům na určité téma. Proto je nutné situaci či námět řešit různými způsoby, nezůstávat pouze u jednoho řešení, vracet se k tématu a uvažovat o lepších a originálních způsobech. Pokud by tento princip v dramatické výchově chyběl, mohlo by u žáků docházet k nerespektování druhých a netvořivému myšlení (Machková, 2007, s. 25).

1.2.5 Improvizace

Schopnost improvizovat je zásadní nejen pro dramatickou výchovu, ale hlavně pro náš reálný život. *„Umět improvizovat, tj. jednat bez přípravy a bez textu, bez scénáře je důležité, neboť v životě musíme neustále reagovat na skutečně vzniklé situace, překážky, potíže a konflikty.“* (Machková, 2007, s. 25)

1.3 Vybrané metody dramatické výchovy

Metodu chápeme jako trasu, která ovlivňuje dosažení své „konečné stanice“. *„V pedagogice je vykládána jako záměrné uspořádání činností učitele a žáků, směřující k naplnění cílů pedagogických.“* (Machková, 2007, s. 94)

Ve vzdělávání je důležitá propojenost, tzv. tvrzení „vše souvisí se vším“, proto i metody jsou ve vzájemné souvislosti se záměrem i obsahem dramatické výchovy a vyplývají z nich. Při výběru metod nemůžeme také opomenout skupinu, se kterou pracujeme. Musíme zohlednit věkové zvláštnosti, potřeby a záliby žáků, jejich způsob a vyspělost myšlení a dále i rozsah jejich zkušeností (Machková, 2007, s. 94).

Dnes máme mnoho typů třídění metod. Každý autor tuto problematiku pojímá jiným způsobem. Domnívám se, že pro potřeby této odborné práce je důležité zmínit metody, které budou využity v literárně-dramatickém programu „Učíme se pohádkami“ (viz kapitola 5) pro předškolní vzdělávání.

Pro nezkušené hráče či malé děti je vhodné zařazovat cvičení pantomimické, kde není nutné zapojení verbální složky. Z tohoto důvodu plánujeme zařadit do programu „Učíme se pohádkami“ tyto metody: pantomimu, narativní pantomimu, živé obrazy, pohybová cvičení. Program dále doplníme metodami z verbálně-zvukové oblasti, které jsou pro hráče náročnější (předávaná řeč, extralingvistické hry).

1.3.1 Plná (úplná) pantomima

Základem této metody je pohyb a zapojení celého těla. Nejčastěji je metoda používána pro pantomimizaci osob, jde tedy o pantomimické ztvárnění určité postavy, člověka. Jedinci se učí nápodobu člověka, prostoru i věci, při které zapojují svůj pohybový aparát, psychické funkce (tvořivost, logické myšlení, fantazii a představivost). Žáci si touto metodou zdokonalují motorické dispozice, tedy rovnováhu, přesnost pohybu, koordinaci (Valenta, 2008, s. 141).

1.3.2 Narativní pantomima

Narativní pantomima je založena na vyprávění učitele či jiného specificky určeného jedince (žáka). Žáci na základě vyprávěného příběhu ztvárňují děj, tzv. pantomimicky ho hrají. Důležitou součástí této metody je příprava na vyprávění. Příběh musí být předem vymyšlen či vybrán a dále by měl obsahovat velké množství dějových sloves, která umožní žákům aktivní jednání (Valenta, 2008, 13).

1.3.3 Živé obrazy – nehybné obrazy

Podstata této metody spočívá v zachycení určité osoby, události či jevu tzv. „zastaveným pohybem“. Živý obraz může být tvořen jednotlivcem či více hráči. Živý obraz může existovat bez proměny, kdy jedinci zobrazují jedinou situaci či jednu stabilní charakteristiku osoby. Druhý způsob živého obrazu může být s proměnou. Jedná se o „soubor“ živých obrazů, které na sebe postupně navazují (např. sehrání celé pohádky živými obrazy). Při práci s živými obrazy s proměnou je nutné zvolit určitý signál pro zahájení proměny, např. tlesknutí, cinknutí (Valenta, 2008, s. 157, 158, 159).

1.3.4 Pohybová cvičení

Do této skupiny aktivit řadíme například honičky, rytmické pohybové hry, cviky na uvolnění a zklidnění... Tato cvičení mají zejména funkci doplňující, nejsou to aktivity, které tvoří hlavní náplň dramatické výchovy. Nicméně jsou důležité pro rozehrání hráčů i pro motivaci k následující činnosti (Valenta, 2008, s. 141, 142).

1.3.5 Dotyková hra

Hlavním znakem této metody je komunikace dotykem. Důležitý je nejen příjemce, ale i odesílatel. Jejich komunikace je vzájemná. V dramatické výchově se často využívají hry s využitím dotyků jednak k předávání informací a dále i pro potřebu vytváření určitého artefaktu po hmatu. Tyto hry jsou vhodné pro rozvíjení smyslového vnímání, představivosti a fantazie, prohlubování hmatové schopnosti. Dále tyto hry vedou ke snížení strachu z přiblížení a dotyků (Valenta, 2008, s. 129, 130).

1.3.6 Předávaná řeč

Při této činnosti dochází ke společnému vytváření příběhu všemi jedinci. Tato aktivita probíhá většinou v kruhu, který zajišťuje jisté uspořádání a kontinuitu vyprávění. Každý hráč řekne část příběhu již známého či nově vymyšleného. Vyprávění končí až v momentě, kdy je příběh kompletní. Vyprávět lze různými způsoby, po jednom slově, jedné větě či situaci apod. Střídání při vyprávění může být volné či řízené pravidlem nebo určené „vedoucím“, který určuje pořadí vyprávění (Valenta, 2008, s. 188).

1.3.7 Extralingvistické hry

Tyto hry jsou charakteristické vytvářením zvuků. Jedná se o zvuky, při kterých jedince používá fonační, rezonanční a též artikulační aparát. Při extralingvistických hrách jedinci tvoří zvuky, které většinou vyjadřují

nálady, pocity osob či charakteristické zvuky určitých předmětů a nikoliv slova (Valenta, 2008, s. 174).

2 Vývojová psychologie předškolního věku

Mnoho autorů vývojové psychologie chápe tuto etapu jako rozmezí mezi třetím až šestým rokem života člověka. Předškolní věk je typický egocentrickým myšlením, velkým zájmem o věci a jevy, které dítě obklopují. Dominantní činností je hra, skrze kterou se dítě nejvíce rozvíjí a poznává okolní svět (Šulová, 2015, s. 13).

Toto období končí se začátkem povinné školní docházky. Závěr tohoto vývojového stupně člověka je charakteristický určitou mírou samostatnosti, zapojováním aktivit, které dítě vykonává záměrně (mizí samoúčelnost), a dále lepšími komunikačními schopnostmi: dorozumívání a navazování vztahů se svými vrstevníky i dalšími lidmi v jeho okolí (Vágnerová, 2000, s. 102).

2.1 Motorika, pohybový vývoj

Langmeier, Krejčířová (2006, s. 88) a Šulová (2015, s. 14) se shodují v tom, že motorika u předškolního dítěte se stává koordinovanější a dokonalejší, pohyb se zpřesňuje a stává se elegantnějším. Pohyb je pro děti v tomto věku přirozený a důležitý, slouží dětem jako uvolnění a odreagování od náročnějších činností.

Čtyřleté dítě běhá, skáče, leze po žebřinách, seskočí z malé výšky, hází a chytá míč, dále udrží rovnováhu při stožení na jedné noze. V tomto období se rozvíjí nejen hrubá, ale i jemná motorika. Zdokonalování motoriky se odráží i v sebeobsluze, při oblékání, obouvání a také hygieně. S rozvojem jemné motoriky souvisí kresba, která také prochází vývojovými fázemi. Dětský výtvarný projev se vyvíjí od samoúčelné čmáranice, přes první nápodobu člověka, tzv. „hlavonožce“ (hlava, nohy), po záměrnou kresbu s přesnějšími detaily a reálnou podobou (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 88).

2.2 Kognitivní vývoj

Poznávací procesy (paměť, myšlení, vnímání...) jsou v tomto období nepřesné, jejich rozvoj se stále zdokonaluje. Nepřesnost se projevuje zejména globálním vnímáním, mechanickým zapamatováním, názorným a egocentrickým myšlením.

2.2.1 Myšlení

Myšlení dítěte předškolního věku je vázané na jeho konkrétní aktivitu, názornou ukázkou či jeho vlastní zkušenost.

Vágnerová (2000, s. 102, 203) a Langmeier, Krejčířová (2006, s. 90, 92) se shodují na tom, že myšlení je prelogické, tj. dítě prozatím nechápe logická pravidla. Dalším typickým rysem je egocentrismus (subjektivní chápání světa, pouze z jeho úhlu pohledu), antropofomismus (přiřazování lidských vlastností všemu) a dále magičnost, tj. realita má fiktivní vysvětlení.

Toto období je také charakteristické bohatou fantazií a představivostí. Dítě doposud nerozumí všemu, jelikož nemá dostatek zkušeností a jeho myšlení se stále vyvíjí. Proto při poznávání zapojuje svou fantazii. Neživé věci polidšťuje, oživuje atd. Tato schopnost mu napomáhá při porozumění okolnímu světu, dodává mu jistotu a řád (Vágnerová, 2000, s. 106, 107).

2.2.2 Paměť

Paměť je bezděčná, krátkodobá a mechanická. Dítě při zapamatování nezapojuje vůli ani záměrnost. Poznatky si pamatuje neúmyslně a také na základě situací, které mají emocionální podklad. Tyto situace jsou pro děti významné a mnohdy si je pamatují i celý život. Paměť je jako myšlení vázána na konkrétní zkušenost, názorný příklad. Proto je důležité poskytovat dětem dostatek názorných ukázek, které mohou poznat všemi smysly. Tento způsob poznávání je pro ně přirozený a přínosný.

Mezi pátým a šestým rokem dítě začíná zapojovat vůli, a tak dochází k záměrnému zapamatování, krátkodobá paměť postupně přechází do dlouhodobé (Šulová, 2015, s. 16, 17).

2.2.3 Vnímání

Vnímání je typické celistvostí, dítě poznává věci globálně, tj. nechápe a nerozezná elementární vztahy. Dále je schopno všímat si výrazných detailů, které často zaujmou jeho pozornost. Kromě toho je percepce podmíněna jeho současným stavem, přáním a potřebami (Šulová, 2015, s. 14).

Chápání času a prostoru je nepřesné, děti obojí přeceňují. Čas se zdá dětem delší, děti vnímají pouze přítomnost. Pro porozumění času jsou vhodné opakující se situace, které si dítě díky častému zařazování pamatuje, např. ještě dvakrát se vyspíš a pojeděš k babičce (Vágnerová, 2000, s. 111, 112).

2.2.4 Řeč a komunikace

Řeč předškolního dítěte je odrazem úrovně jeho psychických operací (myšlení, paměť...). Jazykové schopnosti se zkvalitňují, roste slovní zásoba, rozvíjí se schopnost osvojování gramatických pravidel (skloňování...), zlepšuje se kvalita mluveného projevu, děti tvoří věty, které se postupně stávají složitějšími a delšími. Komunikace a řeč se vyvíjí na základě nápodoby mluveného vzoru dospělých. Nicméně nápodoba slovního projevu je charakteristická selektivitou (výběrovostí). Děti si zpravidla pamatují a opakují pouze část verbálního projevu. Většinou opakují slova neznámá, nová. Dalším typickým znakem řeči předškolních dětí je tvoření vlastních slov. Děti rády zkoušejí a vymýšlejí. Tento způsob také rozvíjí jejich jazykové schopnosti (Vágnerová, 2000, s. 113, 114).

Předškolní děti rády komunikují, mají zájem o poslech pohádek, povídek, postupně se učí krátké texty v podobě básní, písní a říkanek.

Komunikace se stává dorozumívacím prostředkem a pomocníkem při začleňování jedince do skupiny vrstevníků. V tomto období nemá řeč pouze sdělnou funkci. Součástí verbálního projevu dítěte předškolního věku je tzv. egocentrická řeč. Tato řeč napomáhá dítěti regulovat své chování, verbalizovat své myšlení, projevovat emoce i bez přítomnosti jiného posluchače. Adresátem ústního sdělení bývá samo dítě. Postupně se tato řeč vytrácí a dochází k jejímu „zvnitřnění“ (Vágnerová, 2000, s. 114, 115).

2.3 Sociální a emocionální vývoj

V předškolním věku dochází k důležitým změnám v sociální a emocionální oblasti dětí. Rodina je stále pro socializaci dítěte nejdůležitější, napomáhá k jeho začleňování do širší společnosti. V našem společenství dochází k socializaci dětí pozvolna a postupně, obvykle od třetího roku dítěte. Vývoj socializace se skládá ze tří oblastí: vývoje sociální reaktivity, sociální kontroly a sociálních rolí.

Vývoj sociální reaktivity

Tato oblast působí na vytváření citů, emocionálních vztahů k lidem příbuzným, blízkým (rodina) i k lidem cizím, vzdálenějším (společnost).

Z výše uvedené věty je patrné, že socializace nemá vliv pouze na vnější jednání, ale působí především na vnitřní prožívání a emoce dětí. Období předškolního věku je charakteristické vývojem emocí a jejich vnějších projevů. Emoční prožívání dětí je nestabilní, ale zároveň velmi intenzivní. U dětí předškolního věku nejčastěji převládá veselá nálada, pozvolně se vytrácí strach a agresivita, vyvíjí se sociální city: láska, empatie (Šulová, 2015, s. 18).

Vývoj sociálních kontrol a hodnot

Druhá oblast socializace se projevuje především vytvářením pravidel a norem, které se děti snaží dodržovat. Děti předškolního věku jsou nejprve kontrolovány a řízeny vnějšími instrukcemi dospělými a také následky svých činů. Později dochází k tzv. zvnitřnění sociálních kontrol (viz kapitola 2.2.4). Se socializací souvisí i rozvoj sebepojetí. V předškolním věku jsou děti schopné určit své pohlaví, charakterizovat jejich vnější podobu, popsat, co mají rády a co ne (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 95, 96).

Vývoj sociálních rolí

Tato oblast je poslední důležitou součástí procesu socializace. Tento proces probíhá nejen v rodině, ale i mimo ni. V rodině má dítě možnost pozorovat pouze některé role (matka, syn, otec, dívka), které jsou pro něj zajímavé. Tyto role často napodobuje i v jiném sociálním prostředí (mateřská škola) a hraje si na ně. Ve skupině vrstevníků má dítě možnost vyzkoušet si i jiné sociální role než v rodině. Dítě se zde učí kooperovat s ostatními, prosadit si svůj názor, schopnosti a dále se učí řešit problémové situace, které jsou velmi časté (Vágnerová, 2000, s. 117, 130).

2.4 Hra

Hra je v tomto období nezastupitelná, jako jedna z mnoha činností se podílí na všestranném vývoji dítěte předškolního věku. Rozvíjí pohybové schopnosti a dovednosti, poznávací procesy (myšlení, vnímání, paměť...), nejvíce však sociální dovednosti dětí – vytváření a osvojování vztahů, rolí, emocí, norem a hodnot (Šulová, 2015, s. 21).

Předškolní etapa je často nazývána jako „období hry“, spontánní hra by tedy měla být dominantní činností dětí předškolního věku. Význam hry spočívá v „přípravě“ na reálný život. Děti si prostřednictvím hry rozvíjí dovednosti a schopnosti potřebné pro život. Hra také dítěti poskytuje uvolnění a odpočinek, neboť jedinec hru vykonává spontánně, dobrovolně

a s radostí. Nikdy bychom neměli hru řídit ani organizovat, v tomto případě hra ztrácí svůj smysl. Nicméně při spontánní hrové činnosti bychom měli být dětem nápomocní, nabízet jim různorodé náměty a podněty, sledovat průběh hry a její vývoj. Tento přístup nám umožňuje poznání a pochopení osobnosti dítěte, jeho temperamentu, vnitřního světa, problémů, obav i radostí (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 100, 101, 102).

3 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

RVP PV je kurikulární dokument státní úrovně, který definuje povinné rámce (okruhy) předškolního vzdělávání. Tento dokument obsahuje cíle, obsah, podmínky, hodnocení, prostředky, pravidla preprimárního vzdělávání (RVP PV, 2017, s. 3,4).

Vzdělávací obsah je rozdělen do pěti oblastí.

1. Dítě a jeho tělo
2. Dítě a jeho psychika
3. Dítě a ten druhý
4. Dítě a společnost
5. Dítě a svět

RVP PV stanovuje vzdělávací oblasti, tzv. „učivo“, kterým směřujeme k dosažení stanovených záměrů. Přestože jsou jednotlivé oblasti rozděleny do pěti skupin, žádná z nich není izolovaná, všechny jsou ve vzájemné součinnosti, prolínají se a doplňují. Při tvorbě a realizaci vlastního programu je tedy důležité jednotlivé oblasti propojovat a tak zajistit všestranný a přirozený rozvoj dítěte (RVP PV, 2017, s. 13, 14).

Záměry RVP PV jsou rozděleny do čtyř oblastí. První cíle jsou rámcové. Tyto cíle jsou velmi obecné, dosahujeme jich dlouhodobým působením. Další jsou klíčové kompetence, které se obecně definují jako: *„soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince.“* (RVP PV, 2017, s. 10)

Poslední dvě oblasti se nazývají dílčí cíle a dílčí výstupy. Tyto dvě skupiny jsou součástí každé vzdělávací oblasti. Dílčí cíle jsou konkrétní, vymezují to, čeho chceme u dítěte dosáhnout, co bychom měli sledovat. Dílčí výstupy úzce souvisí s dílčími cíli, sdělují nám konkrétní vědomosti,

dovednosti, které by děti měly zpravidla zvládnout (Svobodová, 2010, s. 40).

RVP PV dále vymezuje hlavní principy, které spočívají v respektování individuálních a věkových zvláštností dětí, v poskytování autonomie jednotlivým školám. Na základě těchto principů si školy tvoří vlastní programy, které vychází z jejich možností a potřeb (lokalita, zaměření...). Každá MŠ je povinna si dle RVP PV vytvořit vlastní Školní vzdělávací program, ve kterém konkretizuje své cíle, metody, podmínky, obsah, způsoby hodnocení (Svobodová, 2010, s. 18, 23, 24, 25).

3.1 RVP PV a literárně-dramatická výchova

Literární a dramatickou výchovu lze uplatnit ve všech vzdělávacích oblastech a prostřednictvím jejich metod a technik dosáhnout vytyčených cílů. Obě výchovy jsou důležitou součástí předškolního vzdělávání. Pro rozvoj dětí je velmi přínosné jejich propojení. Literární příběhy vychází z našich životů, nabízejí širokou škálu témat, díky kterým můžeme přirozeně a spontánně působit na osobnost dítěte, jsou tedy vhodným výchovně-vzdělávacím prostředkem. Dále obsahují mnoho vzorů lidského jednání, které můžeme využít jako předlohu pro dramatickou výchovu. Literární texty, příběhy či povídky umožňují učiteli postupovat kontinuálně, přirozeně přecházet z jedné oblasti do druhé, a tak zajistit propojení celého vzdělávacího obsahu (Svobodová, 2010, s. 132,133).

Dramatická výchova má velmi blízký vztah k výchově literární. Při uplatnění dramatických metod většinou vycházíme z konkrétní situace, zabýváme se konkrétní postavou a jejím jednáním, tedy příběhem. Příběh se při dramatizaci stává podnětem k aktivnímu jednání, děti do příběhu vstupují, hledají různá řešení, která nacházejí prostřednictvím hry v roli. Tímto způsobem dochází k rozvoji nejen rozumové a komunikativní složky, ale i k rozvoji sociálního citění (empatie, tolerance), tvořivého myšlení, spolupráce a mezilidských vztahů (Svobodová, 2010, s. 136). Propojování

všech vzdělávacích oblastí, teoretických poznatků i praktických dovedností, je tedy nezbytným předpokladem úspěšného výchovně-vzdělávacího procesu.

4 Cíle a výzkumné otázky

Pro praktickou část byly vytyčeny dva hlavní cíle, ke kterým byly formulovány čtyři výzkumné otázky.

4.1 Cíle

1. Sestavení literárně-dramatického programu „Učíme se pohádkami“ pro předškolní vzdělávání
2. Ověření literárně-dramatického programu „Učíme se pohádkami“ v mateřských školách

4.2 Výzkumné otázky

1. Splnil program „Učíme se pohádkami“ vytyčené cíle?
2. Které činnosti z programu „Učíme se pohádkami“ děti nejvíce zaujaly?
3. Měly děti při realizaci programu s nějakými aktivitami problém?
4. Měli učitelé pro zlepšení programu „Učíme se pohádkami“ nějaká doporučení?

5 Literárně-dramatický program „Učíme se pohádkami“

Program „Učíme se pohádkami“ je určen pro děti předškolního věku. Propojuje literární a dramatickou výchovu. Literární texty slouží v programu jako předloha pro dramatické činnosti. Děti se prostřednictvím dramatických metod seznamují s příběhem jednotlivých pohádek.

5.1 Popis programu

Základem literárně-dramatického programu „Učíme se pohádkami“ jsou dvě pohádky. První pohádka O Jeníčkovi a Mařence, druhá pohádka O drakovi, co si nečistil zuby. Hlavním cílem programu je seznámit děti se dvěma pohádkami prostřednictvím metod dramatické výchovy.

Program je tvořen pěti metodickými listy, které poskytují podrobné instrukce pro realizaci programu v mateřských školách. Každý den program probíhá v dopolední řízené činnosti (30–40 minut). Metodické listy obsahují hlavní téma dne, dílčí cíle, časovou dotaci, klíčové kompetence, věk, pomůcky, organizaci, metody a popis jednotlivých aktivit.

Každá dílčí aktivita popisuje zvlášť činnost učitelky a zvlášť činnost dětí, toto rozdělení je nezbytné pro zajištění přehlednosti všech příprav. Příímá řeč učitelky je v metodických listech označena kurzívou. První pohádka je rozčleněna do tří dnů (1–3 metodický list), obsah druhé pohádky je rozdělen do dvou následujících dnů (4–5 metodický list).

První den obsahuje četbu pohádky O Jeníčkovi a Mařence, dramatickou činnost „Jeníček a Mařenka v černém lese“.

Druhý den je zařazen komunitní kruh pro zopakování tématu, dále je zařazena honička „na babu“, narativní pantomima „Jeníčka a Mařenky“ a na závěr honička „Ježibaba a děti“.

Třetí den začíná opět připomenutím tématu v komunitním kruhu, poté následuje činnost „Pečeme perníčky“, nakonec je zařazena veršovaná pohádka O perníkové chaloupce.

Čtvrtý den začíná nové téma, nová pohádka O drakovi, co si nečistil zuby. Toto téma je zahájeno honičkou na „Kaz“, poté pokračuje četbou pohádky a dramatickými činnostmi, které jsou součástí přerušované četby (živé obrazy, narativní pantomima, pantomima).

Pátý den je zařazen komunitní kruh pro připomenutí tématu z předešlého dne, dále pokračuje poslechem a tancem písně Draka bolí zub.

Po ukončení každé řízené dopolední činnosti je vždy zařazena závěrečná reflexe, která je nutná pro zjištění úspěšnosti realizovaných činností, tzv. poskytuje zpětnou vazbu o dosažení vytyčených cílů.

Metodický list 1

Téma: Jeníček a Mařenka v černém lese

Cíl: rozvoj vyjadřovacích schopností, rozvoj psychosomatické jednoty těla

Časová dotace: 30–40 minut

Klíčové kompetence:

kompetence komunikativní – dokáže vyjadřovat a sdělovat své prožitky

kompetence sociální a personální – rozpozná nevhodné chování, vlastnosti lidí

Věk: 3–6 let

Pomůcky: pohádka O Jeníčkovi a Mařence (viz Jeníček a Mařenka – pohádka), zelené proužky krepového papíru, košíček, žluté kolečko, čepeček

Metody: četba, pantomima, rozhovor

Metodický postup:

1. Četba pohádky

Dílčí cíl: rozvoj řeči, rozvoj psychosomatické jednoty těla

Organizace: v kruhu na koberci

Činnost učitelky:

- Četba pohádky (ukázka obrázků z knihy v průběhu četby),
- Rozhovor s dětmi o pohádce: *Které postavy se v pohádce objevují? Jaká je čarodějnice? Jaký je Jeníček a Mařenka? Jaký je tatínek?*

- Nakonec dáváme dětem pokyny. Děti se snaží pantomimicky ztvárnit hlavní postavy a jejich typické činnosti (např. čarodějnice – kouzlí, je rozčílená, Jeníček – leze na strom, poskakuje, Mařenka – nese košíček, loupe perníček).
- *Děti, představte si, že jste čarodějnice...*

Činnost dětí:

- Děti po přečtení pohádky odpovídají na otázky, následně děti pantomimicky ztvární hlavní postavy a jejich typické činnosti.

2. Dramatická činnost „Jeníček a Mařenka v černém lese“

Dílčí cíl: rozvoj psychosomatické jednoty těla, rozvoj ohleduplnosti k druhému

Organizace: v prostoru herny

2.1 Nácvik zvuků lesa

Činnost učitelky:

- *Děti představte si, jak se asi děti samy v lese cítily. Jaké zvuky takový les v noci vydává? Představte si, že jste se proměnily v les.*
- Nejprve říkáme dětem, jaké zvuky les může vydávat. Společně s dětmi zvukově i pantomimicky ztvárňujeme temný les, v průběhu činnosti děti upozorňujeme na to, že se nesmí dotýkat nikoho kolem sebe.
- *Nejprve je les tichý, nehybný, poté nastane lehký vánek, slyšíme houkat sovu a kuňkat žábu. Nakonec les začne šumět a poté nastane velká vichřice, meluzína.*

Činnosti dětí:

- Nejprve si všechny děti zkusí pantomimicky a zvukově ztvárnit temný les.

2. 2 Dramatická činnost „Jeníček a Mařenka v černém lese“

- Poté, co jsme si všichni zkusili různé zvuky a pohyby lesa, rozdělíme děti na les, Mařenku a Jeníčka. Děti, které představují les, označíme zelenými fáborky, Mařenka ponese košíček a Jeníček si nasadí čepeček.
- Po rozdělení rolí rozmístíme děti, které představují les, v prostoru herny. Jeníčka a Mařenku postavíme na místo před les.
- Poté umístíme za „les“ žluté kolečko, které představuje cíl pro Jeníčka a Mařenku.
- Při procházení Mařenky a Jeníčka lesem říkáme dětem, které představují les, jaké zvuky mají vydávat (např. houká sova, les šumí, nastala vichřice...).
- Role se snažíme co nejvíce obměňovat, aby se děti prostřídaly.

Činnost dětí:

- Po rozdělení rolí Mařenka a Jeníček vcházejí do lesa a procházejí lesem za světýlkem chaloupky (žluté kolečko).
- Ostatní děti reagují na pokyny učitelky a ztvárňují temný les.

3. Reflexe

- Rozhovor v kruhu na koberci.

Otázky: *Děti, jak jste se cítily, když jste byly les /Mařenka/ Jeníček? Bály jste se, když jste byly les /Mařenka/ Jeníček? Už jste se někdy někde ztratily? Je důležité mít někoho blízkého, když se necítíme dobře?*

Jeníček a Mařenka – pohádka

U jednoho velikého lesa stála malá chaloupka a tam bydlil chudý drvoštěp se ženou a se dvěma dětmi, které mu zůstaly po nebožce první ženě. Jmenovaly se Jeníček a Mařenka. V chaloupce nikdy nebylo jídla nazbyt, ale když jednou v té zemi nastala drahota, drvoštěp už nevydělal ani na chleba. Krájeli z posledního bochníku.

Otec byl už celý ustaraný, večer se na posteli pořád převracel z boku na bok a vzdychal, až řekl své ženě:

„Co jen si počneme? Chudinky děti, jak je uživíme, když v chalupě není co do úst?“

„Víš, co muži,“ odpověděla žena, „zítra časně ráno zavedeme děti do lesa, tam co je nejhustší, rozděláme jim oheň, každému dáme kousek chleba a potom půjdeme po své práci a necháme je tam. Samy už cestu domů nenajdou.“

„Nechat děti v lese samotné?“ odpověděl muž. „Ne, ženo, to já neudělám. Vždyť by na ně přišla divá zvěř a roztrhala by je.“

„Vezmi rozum do hrsti,“ řekla žena, „když to neuděláme, pomřeme hladu všichni čtyři.“ A tak dlouho do něho hučela, až si dal říci, i když mu děti bylo pořád líto.

Obě děti šly spát o hladu, proto také nemohly usnout a vyslechly, k čemu macecha otce navádí. Mařenka se rozplakala a šeptala Jeníčkovi: „Co budeme dělat? Já se v lese bojím.“

„Neplač, Mařenko,“ konejšil ji Jeníček, „však my domů trefíme, já už vím jak.“

Když rodiče usnuli, Jeníček vstal, oblékl si kabátek a vykradl se ven. Měsíc jasně svítil a bílé křemínky na cestě před chalupou se blyštily jako samé nové desetníky. Jeníček je začal sbírat a nacpal si jich do kapes u kabátu, co se jen vešlo. Potom se vrátil k sestřičce, pošeptal jí:

„Nic se neboj, Mařenko, a jen klidně spi. Dobře to dopadne,“ a šel si lehnout. Sotva se rozednívalo, ještě než vyšlo slunce, už byla macecha vzhůru a budila děti.

„Vstávejte, vstávejte, půjdeme do lesa na dříví.“ Potom dala každému krajíček chleba a řekla: „Tady máte oběd, ale nesnězte to před polednem, víc už nedostanete, nemáme.“

Mařenka vzala chleba do zástěrky, protože Jeníček měl v kapsách kamínky, a všichni se vydali do lesa. Když už byli kousek od chalupy, zastavil Jeníček a ohlížel se po ní, za chvíli zas a tak to dělal pořád. Otec mu řekl: „Jeníčku, copak že se pořád ohlížíš a zůstáváš pozadu?“

„Já vás dohoním, tatínku,“ odpověděl Jeníček. „Dívám se na svou bílou kočičku, sedí nahoře na střeše a chce mi dát sbohem.“ Žena řekla:

„Ty hloupý, to není tvá kočička, to je ranní slunce, svítí na komín.“

Ale Jeníček se nedíval po kočičce. Pokaždé vytáhl z kapsy bílý křemínek a hodil ho na cestu. Když došli hluboko do lesa, řekl otec:

„Tak, děti, teď nasbírejte dříví, rozdělám ohníček, aby vám nebyla zima.“ Jeníček s Mařenkou nanosili velikánkou hromadu roští, otec ji podpálil, a když se oheň rozhořel vysokým plamenem, řekla žena:

„Tak, děti, zůstaňte hezky u ohníčku a odpočiňte si, my půjdeme do lesa kácet. Až budeme hotovi, přijdeme pro vás.“

Jeníček s Mařenkou seděli u ohně, a když bylo poledne, snědli každý svůj krajíček chleba. A protože pořád slyšeli rány sekerou, nebáli se, myslili si, že je otec nablízku. Jenže ona to nebyla sekera: otec přivázal na jednu souš silnou větev, a jak foukal vítr, větev se klátila a tloukla do stromu. Děti byly uběhané, oheň pěkně hřál, a tak seděly, seděly, až jim oči zapadly a ony tvrdě usnuly. Když se konečně probudily, oheň dávno vyhasl a byla tmavá noc. Mařenka se dala do pláče a naříkala:

„Jak my se teď dostaneme z lesa ven!“ Bála se, ale Jeníček ji utěšoval:

„Jenom chvilku počkej, až vyjde měsíček, cestu už najdeme.“ Měsíc byl v úplňku, a když vystoupil dost vysoko, vzal Jeníček sestřičku za ruku a šli, jak jim ukazovaly cestu jeho křemínky. Třpytily se při měsíčku jako zbrusu nové desetníky. Šli tak celou noc a za svítání se šťastně dostali k otcově chalupě. Zaklepali a dveře, matka otevřela, a když viděla, že je to Jeníček s Mařenkou, začala hubovat:

„I vy nezvedené děti, to jste si v lese pospaly. My už jsme si myslely, že se ani nevrátíte.“

Ale otec byl rád, že jsou děti doma. Beztoho samou starostí o ně ani oka nezamhouřil. Zanedlouho však bylo v chalupě zle a zle, bída hleděla ze všech koutů. A macecha v noci povídala muži:

„Zase není do čeho kousnout. V almárce máme jen půl bochníku, až ho sníme, co potom? Děti musejí z domu. Zavedeme je do lesa, ale ještě hloub, aby odtamtud cestu najít nemohly. To je naše jediná záchrana.“

Muž z toho měl srdce těžké jako kámen. V duchu si vyčítal: Nepřivedl jsem svým dětem hodnou matku. Každá jiná by věděla, že se s dětmi máme rozdělit o poslední sousto. Chtěl, aby to žena uznala, ale ta nechtěla ani slyšet, jenom hubovala a ještě sama vyčítala. Když se jí nedovedl opřít poprvé, musil muž ustoupit i podruhé. Jenže děti byly ještě vzhůru a zase to všechno vyslechly. Když drvoštěp se ženou už spali, Jeníček zase vstal a chtěl jít nasbírat křemínků jako posledně. Ale macecha dveře zamkla, a tak nemohl ven. Přesto sestřičku utěšoval:

„To nic, Mařenko, jenom klidně spi a neplač, však my si nějak pomůžeme.“

Časně ráno přišla žena pro děti, aby vstávaly. Dostaly každé svůj krajíček chleba, ale menší než předešle. Jeníček ho cestou v kapce drobil, každou chvilku se zastavil a hodil drobeček na zem. „Jeníčku, copak že postáváš a ohlížíš se,“ řekl otec, „jdi pořádně!“

„Dívám se na svého holoubka, sedí na střeše a rád by mi dal sbohem,“ odpověděl Jeníček.

„Ty hloupý,“ řekla žena, „to není holoubek, to jen ranní slunce svítí nahore na komín.“ Nevěděla, proč se Jeníček zastavuje. A on zatím pomalounku polehounku vyházal všechny drobečky z kapsy na zem. Žena zavedla děti ještě hloub do lesa, kde předtím jakživy nebyly. Otec tam zase rozdělal velký oheň a macecha řekla:

„Tady zůstanete sedět, a jestli jste ušlé, můžete si zdřímnout. My jdeme do lesa kácet a večer, až budeme hotoví, přijdeme si pro vás.“

V poledne se Mařenka rozdělila o chleba s Jeníčkem, který svůj krajíček vydrobil na cestu. Potom zase usnuli a spali a spali. Večer minul, ale za dětmi nikdo nepřišel. Probudily se teprve zimou a do tmy tmoucí. Jeníček sestřičku těšil:

„Jenom počkej, Mařenko, až vyjde měsíček. Potom uvidíme drobečky, co jsem roztrousil, a ty už nám ukážou kudy domů.“ Když měsíc vysvitl, vydali se na cestu, ale žádné drobečky už nenašli, lesní ptákové je všechny do jednoho sezobali. Jeníček zase říkal:

„To nic, však my cestu najdeme,“ ale nemohli ji najít. Tak šli celou noc a celý den od rána do večera, a ještě se nedostali z lesa ven. Měli už hrozný hlad, vždyť snědli jen hrstičku jahod a borůvek, co sem tam nasbírali. Byli už uchození, že sotva na nohou stáli, a tak si lehli pod strom a usnuli.

Ráno se zase sebrali a šli, bylo to už druhé ráno, co nespali doma v své posteli. Zase šli a šli, ale zacházeli pořád hloub a hloub do lesa. K poslednímu uviděli krásného ptáčka. Seděl na větvi a tak pěkně zpíval, že se zastavili a poslouchali. Když dozpíval, zamával křídly a poletoval před nimi ze stromu na strom, děti pořád za ním. Tak je dovedl z lesa na palouček k malé chaloupce a tam se jim ztratil. Děti se po něm neohlížely, mohly oči nechat na té chaloupce, protože takovou ještě nikdy neviděly. Zdi měla z chleba, střechu z perníku a okýnka cukrová.

„Panečku, teď se najíme, Mařenko,“ pochvaloval si Jeníček. „Já si vezmu kousek střechy a ty ulom z okna, lízni si, je to sladké.“ Natáhl ruku

a uštípl si kousek střechy, aby ochutnal, jaké to je a Mařenka si stoupla k okýnku a chroupala cukrová sklíčka. V tom se zevnitř ozval tenký hlásek:

„Chroupy, chroupy, kdopak tu je, kdo chaloupku oždibuje?

Děti odpověděly:

„To vítr, větříček, obláčků bratříček,“

a jedly dál a nedaly se rušit. Jeníčkoví střecha moc chutnala, a tak už neuštípoval, strhl si z ní celou jednu perníkovou tašku. Mařenka zůstala u okna, které bylo sestaveno z kulatých sklíček, vyloupala si celé jedno kolečko a libovala si, jak je dobré. Najednou se otevřely dveře a z nich se o berličce vybelhala stará, prastará baba. Jeníček a Mařenka leknutím upustili, co měli v ruce. Ale baba zakroutila hlavou a řekla:

„Aj, aj, aj děťátka kuřátka, kdopak vás sem přivedl? Můj bílý ptáček? No, jen pojďte dál, já mám dětičky ráda.“ Vzala obě děti za ruku a odvedla je do chaloupky. A hned jim snášela na stůl, co měla dobrého: mléko a pocukrovaný svítek, jablka, ořechy. Po jídle odestlala dvě bílé postýlky, Jeníček a Mařenka si lehli a myslili, že snad jsou v ráji.

Jenže baba nebyla tak přívětivá, jak se tvářila. Byla to zlá čarodějnice a tu sladkou chaloupku si postavila jen proto, aby přilákala děti a mohla je sníst. Časně ráno baba vstala, dřív než se děti probudily, prohlédla si je, kterému se víc červenají tvářičky, popadla Jeníčka, odnesla ho do chlívku a zavřela za ním laťková dvířka. Potom šla k Mařence, vzburcovala jí a křikla:

„Vstávej holka líná, nanosíš vody a uvaříš klukovi něco dobrého, aby pěkně tloustl. Sedí v chlívku, mám ho tam, na krmníku.“

Mařenka se dala do pláče, ale žádná pomoc, musila zlou čarodějnici poslechnout. Chudák Jeníček byl zavřený, ale k jídlu dostával všechno nejlepší, kdežto Mařenka jen samé oškrabky. Baba se každé ráno belhala k chlívku a volala:

„Jeníčku, vystrč prstíček, ať vidím, jaký jsi cvalíček.“

Ale Jeníček nebyl tak hloupý, aby vystrkoval prst, vždycky jí nastrčil nějakou kůstku. Baba měla špatné oči a nic nepoznala. Jenom se divila, že Jeníček vůbec netloustne. Když už ho krmila čtyři neděle a Jeníček zůstával pořád stejný, najednou už jí to bylo dlouhé a řekla si, že už čekat nebude: „Ať je tlustý, nebo hubený, zítra si ho udělám.“ A hned zavolala:

„Hej, Mařenko, poskoč a nanos vody do kotle, ať máme na zítřek. Bude velké vaření.“

Ubohá sestřička nosila vodu a pro slzy neviděla na cestu. Věděla, co to velké vaření znamená. Ale jak Jeníčkovu pomoci, to nevěděla. Časně ráno musila Mařenka vstát, zavěsit kotel s vodou nad ohniště a rozdělat oheň.

„Nejdřív upečeme chleba,“ řekla baba, „pec už mám roztopenou a těsto vyválené.“ A strkala Mařenku ven k peci, z níž vyšlehovaly plameny. „Vlez dovnitř a podívej se, jestli je dost rozpálená, aby se chléb dal sázet.“ Chtěla Mařenku dostat do pece a zavřít za ní dvířka, aby se tam upekla. Ale Mařenka poznala, co má čarodějnice za lubem, a řekla:

„Já nevím, jak se tam leze. A ani se tam nevejdu.“

„Nemluv tak hloupě,“ zlobila se baba, „ústí pece je veliké až dost, vždyť vidíš, i já bych se tam vešla.“ Přišourala se k peci a strčila do ní hlavu. V tu chvíli Mařenka drc! vrazila babu do pece celou, přibouchla za ní železná dvířka, zašoupla závoru a utekla. Běžela rovnou k Jeníčkovu, otevřela mu chlívek a zavolala:

„Pojď ven, Jeníčku, čarodějnice už nám nic neudělá, už je po ní!“ Jeníček vyskočil z chlívku jako ptáček z klece, chytil Mařenku kolem krku, div ji nezadusil. Oba skákali jako kůzlata samou radostí, že se už nemusejí bát, a hned se chystali na cestu. Ale nejdřív ještě zašli do chaloupky, chtěli se podívat, co je v těch truhlách, které tam čarodějnice měla, a našli v nich samé perly a drahokamy.

„Tohle jsou ještě lepší kamínky než moje křemeny,“ řekl Jeníček a nastrkal si jich do kapes, kolik se mu vešlo. Mařenka se přidala: „To já

taky něco domů přinesu,“ a nabrala si plnou zástěrku perel. Jeníček jí pobízel:

„Ale teď už pojd', ať jsme z toho čarodějnického lesa venku.“ A tak se rozběhli a šli, až došli k veliké řece.

„Na druhou stranu se nedostaneme,“ řekl Jeníček, „lávka tu není a most teprve ne.“

„Lod'ka tu taky žádná nepřeváží,“ odpověděla Mařenka, „ale tamhle plave bílá kachna, když ji poprosím, snad nám pomůže přes vodu.“ A zavolala:

„Kachničko, kachničko, připlav k nám maličko, měli jsme s Jeníčkem nehodu, pomoz nám, prosím tě, přes vodu.“

Kachna odpověděla:

„Znám vaši nehodu, vezmu vás přes vodu, já bílá kachnička, budu vám lodička.“

A opravdu hned připlavala. Jeníček na ni sedl a chtěl, aby sestřička přisedla k němu. „To ne,“ řekla Mařenka, „kachnička nás oba neunes, radši ať nás převezde jednoho po druhém.“ Hodná kachna jim to udělala a oba se šťastně dostali na druhý břeh. Potom zase šli lesem. Za chvíli jim ten les připadal známější a známější, dostali se na cestu, konečně v dálce uviděli chalupu svého otce. Hned se dali do běhu, vrazili do světnice a už viseli tatínkovi kolem krku. Však tam seděl sám a sám, žena mu zatím umřela. Ale to ho tolik netrápilo jako pomýšlení na děti. Od té doby, co je nechal v lese, neměl jedinou pokojnou chvíli, a jak jen mohl, chodil je hledat. Děti začaly tatínkovi vyprávět, kam až v lese zabloudily a jak odtamtud vyvázly. Mařenka vyklopila ze zástěrky perly tak horlivě, že po světnici poskakovaly jako bílé hrášky, Jeníček z kapes vybíral drahokamy hrst po hrsti, až na stole jiskřily jako hromádka barevných žhavých uhlíků.

A tak bylo v chaloupce po starostech a Jeníček s Mařenkou vyrůstali otci k samé radosti (Grimm, Grimm, 1990, s. 60–70)

Metodický list 2

Téma: Jeníček a Mařenka u perníkové chaloupky

Cíl: rozvoj rychlosti, rozvoj myšlení, vyjadřovacích schopností, rozvoj pozornosti

Časová dotace: 30 – 40 minut

Klíčové kompetence:

kompetence k učení – učí se vědomě, dovede postupovat podle instrukcí

kompetence k řešení problémů – soustředěně pozoruje, řeší problémy, na které stačí

Věk: 3 – 6 let

Pomůcky: měkký míček, triángl

Metody: rozhovor, narativní pantomima, pohybová hra

Metodický postup:

1. Komunitní kruh

Dílčí cíl: rozvoj paměti, připomenutí včerejšího tématu

Organizace: v kruhu v herně

Činnost učitelky:

- Rozhovor s dětmi: *Děti, pamatujete si, kudy to včera Jeníček a Mařenka šli? Jak se cítili? Kam došli?*

Činnost dětí:

Děti odpovídají na otázky.

2. Honička „na babu“

Dílčí cíl: rozvoj pohybových schopností a dovedností, uvolnění před hlavní činností

Organizace: v prostoru herny

Činnost učitelky:

- Nejprve určíme jednu nebo více bab (podle počtu dětí) a vymezíme dostatek místa pro hru.

Činnost dětí:

- Baby mají za úkol pochytat co nejvíce Jeníčků a Mařenek, pokud baba chytí Jeníčka nebo Mařenku, děti se musí zastavit a rozkročit nohy.
- Ostatní děti, které nejsou chycené, mohou zachránit chycené děti podlezením.

3. Narativní pantomima: Jeníček a Mařenka u perníkové chaloupky

Dílčí cíl: rozvoj pozornosti, rozvoj hrubé motoriky

Organizace: v prostoru herny

Činnost učitelky:

- Začátek a konec činnosti zahájíme úderem do trianglu.
- Po zahájení činnosti vyprávíme dětem část pohádky O Jeníčkovi a Mařence. Děj pohádky začíná od části, kdy se děti ztratily v lese, a končí v části, kdy je ježibaba chytí při loupání perníčku.
- Při vyprávění volíme velké množství dějových sloves.

Činnost dětí:

- Děti mají za úkol reagovat na vyprávěný příběh a ztvárnit děj pohádky.

4. Honička „Ježibaba a děti“

Dílčí cíl: rozvoj hrubé motoriky, získání vlastní zkušenosti při chycení cizím člověkem

Organizace: v prostoru herny

Činnost učitelky:

- Na začátku zvolíme jednu ježibabu a ostatní děti budou Jeníčkové a Mařenky.
- Poté dětem řekneme, co budou při hře říkat: *Dětičky, dětičky, pojd'te ke mně. Nepůjdeme. Pro koho? Pro babu. Kde je baba? V chaloupce. Co tam dělá? Hledá děti. Dětičky, dětičky, nebojte se.*
- Po hře se děti zeptáme, jestli si pamatují, jak pohádka dopadla. Jak se cítily, když byly chycené?

Činnost dětí:

- Ježibaba bude stát na jedné straně třídy a ostatní děti budou na protější straně třídy. Ježibaba se po vyslovení „*Dětičky, dětičky, nebojte se.*“ rozeběhne směrem k dětem.
- Děti mají za úkol dostat se na protější stranu třídy a nebýt chyceni ježibabou. Ten, kdo je ježibabou chycen, se připojuje k ní a honí Jeníčky a Mařenky.

5. Reflexe: Převyprávění pohádky

Dílčí cíl: rozvoj vyjadřovacích schopností, rozvoj paměti

Organizace: v kruhu v herně

Činnost učitelky:

- *Děti, představte si, že jste Jeníček a Mařenka, kteří teď přiběhli od zlé baby domů. Vyprávějte tatínkovi, co se vám v lese přihodilo.*
- Při této činnosti můžeme vstupovat do vyprávění a doptávat se dětí na informace.

Činnost dětí:

- Děti postupně vypráví děj pohádky. Dítě, které mluví, má v ruce míček, po ukončení své věty pošle míček dalšímu.

Metodický list 3

Téma: Pečeme perníčky

Cíl: rozvoj výslovnosti, paměti, jemné motoriky

Časová dotace: 30 – 40 minut

Klíčové kompetence:

kompetence k učení – dovede postupovat podle instrukcí a pokynů, záměrně si pamatuje

kompetence sociální a personální – projevuje dětským způsobem citlivost a ohleduplnost k druhým

Věk: 3 – 6 let

Pomůcky: upečený perník, báseň Perníková chaloupka z knihy František Hrubín dětem (viz tabulka s pohybem č. 1)

Metody: rozhovor, nácvik básně

Metodický postup:

1. Komunitní kruh

Dílčí cíl: rozvoj vyjadřovacích schopností, připomenutí včerejšího tématu

Organizace: v kruhu v herně

Činnost učitelky:

- *Děti, víte, z čeho byla chaloupka?*
- Po správné odpovědi dáme dětem perník ochutnat. *Jaký je perník?*
- *Na takovou chaloupku, to musí dát hodně práce. Co myslíte, zkusíme si upéct perníček?*

Činnost dětí:

- Děti odpovídají na otázky. Každé dítě ochutná kousek perníčku, řekne, jak mu chutná.

2. Dramatická činnost „Pečeme perníčky“

Dílčí cíl: rozvoj jemné motoriky, rozvoj spolupráce, rozvoj ohleduplnosti k druhému

Organizace: v kruhu v herně

Činnost učitelky:

- V průběhu aktivity dáváme dětem pokyny, co mají dělat.
 1. Očištění válu (hladíme kamaráda po zádech),
 2. Sypaní mouky (jemně ťukáme kamarádovi prsty po zádech),
 3. Hnětení těsta (masírujeme záda),
 4. Krájení těsta (krájíme hřbetem ruky),
 5. Cukrování perníčků (jemně ťukáme kamarádovi prsty po zádech),
 6. Zahlazování těsta (hladíme kamaráda po zádech),
 7. Zastrčení perníku do trouby (mírně ho plácneme po zádech).

Činnost dětí:

- Děti se postaví po obvodu kruhu, před sebou mají záda kamaráda a na nich začínají „péct perníčky“. Po „upečení perníčku“ se ve dvojici vystřídají.

3. Návik básně

Dílčí cíl: rozvoj slovní zásoby, kultivovaného slovního projevu, rozvoj paměti

Organizace: v prostoru herny

Činnost učitelky:

- *My už známe pohádku O Jeníčkovi a Mařence. Tak co myslíte, zkusíme se naučit básničku o této pohádce?*
- Nejprve báseň dětem zarecitujeme.
- *Děti, kdo byl v této pohádce? Jaký zvuk vydával? Jak holub létá?*
- Postupně opakujeme báseň s dětmi, některé části básně s dětmi doplňujeme pohybem.

Činnost dětí:

- Děti odpovídají na otázky. Poté vydávají zvuk holuba a vyjadřují jeho pohyb.
- Děti se postupně přidávají k učitelce a recitují s ní. Opakují po ní i pohyb.

4. Reflexe

Dílčí cíl: rozvoj myšlení, porovnání stejných a rozdílných znaků pohádek

Organizace: v kruhu v herně

- Rozhovor v kruhu na koberci

Otázky: *Byl v této pohádce někdo jiný než v té, co jsme si četli předtím? Jaký zvuk vydává holoubek? Na jaký klíč zamkli Jeníček a Mařenka chaloupku? Která pohádka byla strašidelnější a proč?*

Tabulka s pohybem č. 1

Text: Veršovaná Perníková chaloupka	Popis pohybu
„Odkud ten náš holub letí?“ „Letím z lesa, milé děti, vrkú, vrkú, vrkú.“	rozhlížíme se máváme křídly nic
„Cos tam viděl, holoubku?“ „Perníkovou chaloupku u černého smrku.“	divíme se ve vzduchu nakreslíme domeček nic
„Viděls také Mařenku?“ „Jakpak by ne, holenku! Viděl jsem ji, s Jeníkem krmili se perníkem.“	ukazujeme na dívky hrozíme ukazováčkem ukazujeme na chlapce hladíme si břicho
„A když z okna na zahradu vystrčila baba bradu, nebáli se, holoubku?“	nic vykoukneme hlavou dopředu nic
„Kdepak! Zamkli chaloupku na cukrový klíč – a už byli pryč!“	zamykáme zamykáme vyskočíme

Metodický list 4

Téma: pohádka O drakovi, co si nečistil zuby

Cíl: rozvoj vyjadřovacích schopností, rozvoj hrubé motoriky, tvořivého myšlení

Časová dotace: 30 – 40 minut

Klíčové kompetence:

kompetence komunikativní – dokáže vyjadřovat a sdělovat své myšlenky

kompetence k učení – soustředěně pozoruje, dovede postupovat dle instrukcí, experimentuje

Věk: 3–6 let

Pomůcky: pohádka O drakovi, co si nečistil zuby, viz 2. Četba pohádky + dramatizace (metodický list 4)

Metody: pohybová hra, četba, živý obraz, narativní pantomima, rozhovor

Metodický postup:

1. Honička „Kaz“

Dílčí cíl: rozvoj hrubé motoriky, uvolnění před hlavní činností

Organizace: v prostoru herny

Činnost učitelky:

- Na začátku zvolíme jedno dítě, které bude kaz. Druhé dítě bude kartáček. Ostatní děti budou představovat zdravé zuby. Před zahájením aktivity vymežíme dostatečný prostor pro hru.

Činnost dětí:

- Dítě, které představuje kaz, chytá ostatní zdravé zuby a kartáček nakažené zuby spravuje. Dítě, které bylo chyceno kazem, si dřepne. Kartáček nakažené zuby spravuje vyčištěním (pohlazením dítěte po hlavě).

2. Četba pohádky + dramatizace

Dílčí cíl: rozvoj pozornosti, rozvoj tvořivého myšlení, rozvoj předmatematických představ

Organizace: v prostoru herny

2. 1 Text 1 + živé obrazy draka

Činnost učitelky:

- **Přečtení textu 1:** „Bylo, nebylo, za devatero horami a devatero řekami jedno království. A protože v tom království žila spousta draků, říkali mu Dračí království. Víte, milé děti, jak vypadá drak?“ (Rejnová, 2012)
- **Otázky po přečtení textu:** *Jak asi takový drak chodí? Jak vypadá? Kolik má hlav? Když myslíte, že má tři (jiné číslo) hlavy, tak vás zkusím rozdělit do skupinek po třech a ukážete mi, jak takový tříhlavý drak vypadá.*

Činnost dětí:

- Poslech textu,
- Děti odpovídají na otázky.
- Ve skupinkách (podle počtu hlav draka) děti ztvárňují formou metody živého obrazu draka z pohádky.

2.2 Text 2 + popis draka

Činnost učitelky:

- **Přečtení textu 2:** „*Drak z tohoto království je strašlivě veliký. Vysoký je asi jako dům, ocas má dlouhý jako autobus a „zoubky“ má velké jako obrovský balvan.*“ (Rejnová, 2012)
- **Otázky po přečtení textu:** *Děti, jak ten drak z pohádky vypadal? Jak měl dlouhý ocas? A jaké měl zoubky? A jak byl vysoký?*

Činnost dětí:

- Poslech textu,
- Děti odpovídají na otázky.

2.3 Text 3 + počítání drakových hlav

Činnost učitelky:

- **Přečtení textu 3:** „*A právě s těmi zoubky měl jeden dráček starosti, hlavně jeho pátá hlava. On to byl totiž pětihlavý drak.*“ (Rejnová, 2012)
- **Otázky po přečtení textu:** *Kolik hlav měl drak z pohádky a kolik hlav měl ten náš drak? Co myslíte, kdo měl více hlav, ten náš nebo ten z pohádky? Ukažte mi na prstech, kolik je pět a kolik jsou tři?*

Činnost dětí:

- Poslech textu,
- Děti odpovídají na otázky, ukazují na prstech počet hlav draků.

2.4 Text 4 + zopakování drakova oblíbeného jídla

Činnost učitelky:

- **Přečtení textu 4:** „*A každá z těch pěti hlav měla své oblíbené jídlo. První hlava měla ze všeho na světě nejraději princezny. Druhá hlava zase baštila obilné kaše. Třetí hlava ráda jedla melouny a čtvrtá hlava moc ráda chroupala zeli. Páté hlavě nejvíce chutnaly bonbóny.*“ (Rejnová, 2012)
- **Otázky po přečtení textu:** *Děti, pamatujete si, co měly ty hlavy rády? Jaké je vaše oblíbené jídlo? Má tady z vás někdo rád meloun? Pokud ano, tak se postavte. Kdo má rád obilné kaše? Kdo má rád bonbóny?*

Činnost dětí:

- Poslech textu,
- Děti odpovídají na otázky. Pokud mají rády stejné jídlo jako drak, vstanou.

2.5 Text 5 + pantomima draka, kterého bolí zoubky

Činnost učitelky:

- **Přečtení textu 5:** „*Jenomže děti, čím víc těch bonbónů pátá hlava sežrala, tím více byla smutná, protože ji z těch všech bonbónků začaly pobolívat zoubky.*“ (Rejnová, 2012)
- **Otázky po přečtení textu:** *Děti, představte si, jak se asi cítí ten drak, když ho bolí zoubky. Všichni si teď představte, že jste dráček, kterého bolí zoubky. Ukažte mi, jak se cítí takový dráček.*“

Činnost dětí:

- Poslech textu,
- Děti odpovídají na otázky. Následně pantomimicky ukazují, jak chodí dráček, co ho bolí zuby.

2.6 Text 6 + narativní pantomima

Činnost učitelky:

- **Přečtení textu 6:** „Jednou potkal náš dráček Pětihlaváček krásnou dračici Pětihlavici. Ta se na něj usmála, ale dráček jen smutně zavzdychal. „Pročpak jsi tak smutný, dráčku Pětihlaváčku?“ zeptala se dračice. „Ale, také bych se chtěl tak pěkně smát jako ty, ale nemůžu. Mou pátou hlavu bolí zoubky. A bojím se, aby i ty zbylé hlavy nerozbolely zuby,“ odpověděl dráček. „Tak víš co, dráčku, podíváme se tomu všemu na zoubek!“ řekla Pětihlavička. „Jestlipak si čistíš své zoubky?“ „Co to je?“ zeptal se Pětihlaváček. „To si vytrhneš strom, vymácháš ho v rybníce, vyválíš ho v lučním kvítí a pak si jím začneš drbat zuby.“ A vycenila na draka zuby.

„Aha. A ukážeš mi, jak se ty zuby drbou?“ „To víš, že ano, ale musíš mi pomoci!“ A tak spolu letěli k rybníku, u něj vytrhli dva stromy, vymáchali je v rybníce a vyváleli v přilehlé kvetoucí louce. „A víš co, dráčku, já ti k tomu řeknu takovou básničku!“ zvolala Pětihlavička. „První hlava, druhá hlava, třetí hlava, čtvrtá hlava. Čistí zoubky nahoře, čistí i ty dole. Čistí zoubky vepředu, čistí i ty vzadu. Pátá hlava poctivě, čistí všechny zoubky své.“
(Rejnová, 2012)

- **Otázky po přečtení textu:** *Tak děti, teď se z holčiček stanou kamarádky dračice a z chlapců pětihlavi draci a zkusíme si, jak spolu poletíte k rybníku. Tak, všichni letíte k rybníku a teď zkuste vytrhnout ze země těžký strom, pořádně ho vymáchejte v lučním kvítí a teď si s ním pečlivě vyčistěte zoubky, nejprve nahoře, poté dole, ještě vepředu a nakonec vzadu. No výborně, to vám to krásně šlo.*

Činnost dětí:

- Poslech textu,
- Děti se pohybují v prostoru, reagují na vyprávění učitelky a pantomimicky ztvárňují děj pohádky.

2.7 Text 7 + zopakování básně z pohádky

Činnost učitelky:

- **Přečtení textu 7:** *„A jak často si ty zoubky čistíš?“ zeptal se dráček. „Každé ráno a každý večer a také když spapám hodně sladkého,“ odpověděla dračice. „Jéje, dračice, ale já si tu básničku asi napoprve nezapamatuji a bez ní mi to čištění zoubků nějak moc nejde a děti by se ji také chtěly naučit, aby si to pamatovaly,“ posmutněl Pětihlaváček. „Tak víš co? Budeme si ty zoubky čistit vždycky spolu, sejdeme se ráno a večer tady u toho rybníka. Domluveno?“ „Domluveno!“ zaradoval se dráček. A od té doby se každé ráno a každý večer dráček s dračicí scházeli u rybníka. První hlava, druhá hlava, třetí hlava, čtvrtá hlava. Čistí zoubky nahoře, čistí i ty dole. Čistí zoubky vepředu, čistí i ty vzadu. Pátá hlava poctivě čistí všechny zoubky své.“ (Rejnová, 2012)*
- **Otázky po přečtení textu:** *Děti, zkusíme si básničku zopakovat, třeba se ji spolu naučíme. Všichni si teď stoupněte a spolu si ji řekneme.*

Činnost dětí:

- Poslech textu,
- Děti opakují báseň po učitelce.

3. Reflexe

Dílčí cíl: uvědomění si důležitosti čištění zubů, zopakování pohádky

Organizace: v kruhu v herně

- Rozhovor v kruhu na koberci

Otázky: *Děti, proč dráčka tak bolely zoubky? Co mu poradila jeho kamarádka? Kolikrát denně si čistil zoubky? Kolikrát si čistíme zoubky my? Čím si je čistíme? Děti, na zítra máte důležitý úkol, zjistíte, jakou barvu má váš kartáček, který máte doma.*

Metodický list 5

Téma: píseň Draka bolí zub

Cíl: rozvoj paměti, rozvoj hrubé motoriky, rozvoj pozornosti

Časová dotace: 30 – 40 minut

Klíčové kompetence:

kompetence k učení – záměrně si pamatuje, soustředěně pozoruje

kompetence sociální a personální – při společných činnostech se domlouvá a spolupracuje

Věk: 3 – 6 let

Pomůcky: CD s písní Draka bolí zub, tabulka s pohyby k písni (viz tabulka s pohybem č. 2)

Metody: poslech písně, rozhovor

Metodický postup:

1. Komunitní kruh

Dílčí cíl: rozvoj řeči, připomenutí včerejšího tématu

Organizace: v kruhu v herně

Činnost učitelky:

- **Rozhovor:** *Děti, vzpomínáte si, jak jsme si včera četli pohádku o drakovi? Pamatujete si, kolik měl hlav? Co ty hlavy měly rády? Proč pátou hlavu bolely zoubky? Kdo pomohl dráčkovi a poradil mu, co má dělat? Čím si dráček čistil zuby? Pamatujete si báseň, kterou si při čištění zubů dráčci říkali?*

Činnost dětí:

- Děti odpovídají na otázky.

2. Poslech písně Draka bolí zub + pohyb

Dílčí cíl: rozvoj hrubé i jemné motoriky, rozvoj pozornosti, nápodoba pohybů

Organizace: v prostoru herny

Činnost učitelky:

- Nejprve dětem sdělíme, že dráček Pětihlaváček jim poslal písničku. Poté jim pustíme píseň, dále k písni přidáme pohyb (viz tabulka s pohybem č. 2).

Činnost dětí:

- Děti stojí po obvodu kruhu, poslouchají píseň a opakují pohyb po učitelce.

3. Reflexe

Dílčí cíl: rozvoj paměti, uvědomění si důležitosti čištění zubů

Organizace: v kruhu v herně

- Rozhovor v kruhu na koberci

Otázky: *To nám dráček poslal krásnou písničku. Ale bohužel dráčka zoubek stále bolí, to je smutné. Děti, ale my už dnes víme, že je důležité čistit si zoubky. Kolikrát si je máme čistit a čím? Jestlipak jste nezapomněly na úkol ze včerejška? Jakou barvu má váš kartáček? Už jste byly někdy u zubaře? Bály jste se? Já myslím, že se ho bát nemusíte, pan doktor nám neublíží, jen kontroluje naše zoubky. Když si je budeme čistit a starat se o ně, tak se ničeho nemusíme bát*

Tabulka s pohybem č. 2

Píseň Draka bolí zub Text	Popis pohybu
Dupy dupy dup, draka bolí zub. Dupy dupy dup, Draka bolí zub.	dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub
Kouzelník mu navrhnul, že by mu ho vytrhnul. Ohnivý drak souhlasí, oheň v hubě uhasí.	čarujeme před sebou čarujeme před sebou ruce v bok, pochodujeme ruce v bok, pochodujeme
Kouzelník vzal kleště, neviklá se ještě. Táhne, táhne, táhne, ale nevytáhne.	sebereme je ze země ukazovákem vyjadřujeme nesouhlas taháme ukazovákem vyjadřujeme nesouhlas
Dupy dupy dup, draka bolí zub. Dupy dupy dup, Draka bolí zub.	dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub
Zavolal na ježibabu, jestli tam jít nemůže, sám že ten zub nevytáhne, prosí, ať mu pomůže.	ruce u pusy, voláme ruce u pusy, voláme hlavou vyjadřujeme nesouhlas prosíme
Ježibaba nemá zbyetí, za kouzelníka se chytí. Táhnou, táhnou, táhnou, ale nevytáhnou.	ruce v bok, podřepy doprava, doleva ruce v bok, podřepy doprava, doleva taháme ukazovákem vyjadřujeme nesouhlas
Dupy dupy dup, draka bolí zub. Dupy dupy dup, Draka bolí zub.	dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub
Zavolali na vodníka, jestli tam jít nemůže, sami že zub nevytáhnou, prosí, ať jim pomůže.	ruce u pusy, voláme ruce u pusy, voláme hlavou vyjadřujeme nesouhlas prosíme
Mokrý vodník nemá zbyetí, za ježibabu se chytí. Táhnou, táhnou, táhnou, ale nevytáhnou.	ruce v bok, podřepy doprava, doleva ruce v bok, podřepy doprava, doleva taháme ukazovákem vyjadřujeme nesouhlas

Dupy dupy dup, draka bolí zub. Dupy dupy dup, Draka bolí zub.	dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub
Zavolali klekánici, jestli tam jít nemůže, sami že zub nevytáhnou, prosí, ať jim pomůže.	ruce u pusy, voláme ruce u pusy, voláme hlavou vyjadřujeme nesouhlas prosíme
Klekánice nemá zbytí, za vodníka hned se chytí. Táhnou, táhnou, táhnou, ale nevytáhnou.	ruce v bok, podřepy doprava, doleva ruce v bok, podřepy doprava, doleva taháme ukazováčkem vyjadřujeme nesouhlas
Dupy dupy dup, draka bolí zub. Dupy dupy dup, Draka bolí zub.	dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub
Zavolali bílou paní, jestli tam jít nemůže, sami že zub nevytáhnou, prosí, ať jim pomůže.	ruce u pusy, voláme ruce u pusy, voláme hlavou vyjadřujeme nesouhlas prosíme
Bílá paní nemá zbytí, za vodníka hned se chytí. Táhnou, táhnou, táhnou, ale nevytáhnou.	ruce v bok, podřepy doprava, doleva ruce v bok, podřepy doprava, doleva taháme ukazováčkem vyjadřujeme nesouhlas
Dupy dupy dup, draka bolí zub. Dupy dupy dup, Draka bolí zub.	dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub
Dupy dupy dup, draka bolí zub. Dupy dupy dup, Draka bolí zub.	dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub
Zavolali na hejkala, jestli tam jít nemůže, sami že zub nevytáhnou, prosí, ať jim pomůže.	ruce u pusy, voláme ruce u pusy, voláme hlavou vyjadřujeme nesouhlas prosíme
Ani hejkal nemá zbytí, bílou paní vzadu chytí. Táhnou, táhnou, táhnou, ale nevytáhnou.	ruce v bok, podřepy doprava, doleva ruce v bok, podřepy doprava, doleva taháme ukazováčkem vyjadřujeme nesouhlas
Dupy dupy dup, draka bolí zub. Dupy dupy dup, Draka bolí zub.	dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub

Zavolali na kašpárka, jestli tam jít nemůže, sami že zub nevytáhnou, prosí, ať jim pomůže.	ruce u pusy, voláme ruce u pusy, voláme hlavou vyjadřujeme nesouhlas prosíme
Kašpárek se kouká, kdo to na něj houká. Uviděl tu chásku, sáhnul po oblázku.	koukáme doleva, doprava koukáme doleva, doprava koukáme doleva, doprava sbíráme oblázek ze země
Dupy dupy dup, draka bolí zub. Dupy dupy dup, Draka bolí zub.	dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub
Oblázek dal do praku, vystřelil ho po draku. Drak po dechu lapnul, zařval, hubu sklapnul.	oblázek dáváme do ruky vystřelíme nic ruce spojíme „čáp“
Zakousnul ta strašidla, jsou z nich teďka povidla. Čaroděje rozpůlil, podvodník to stejně byl	tleskáme, pochodujeme na místě tleskáme, pochodujeme na místě tleskáme, pochodujeme na místě tleskáme, pochodujeme na místě
Dupy dupy dup, draka bolí zub. Dupy dupy dup, Draka bolí zub.	dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub
Je to prostě slast! Neděsí už vlast strašidla a čaroděj! Kašpárek je dobroděj!	tleskáme, pochodujeme na místě tleskáme, pochodujeme na místě tleskáme, pochodujeme na místě tleskáme, pochodujeme na místě
Draka bolel zub zas dál, lid už se ho málo bál. Mladé panny nemoh žrát, řídke kaše moh jen sát.	držíme si bolavý zub ukazujeme málo ukazováčkem vyjadřujeme nesouhlas mícháme kaši
Dupy dupy dup, draka bolí zub. Dupy dupy dup, Draka bolí zub.	dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub dupeme na místě, ruce v bok rukama si držíme zub

5.2 Tvorba programu

V případě tvorby programu je nezbytné seznámit se s odbornou literaturou nejen z oblasti dramatické a literární výchovy, ale i s dalšími publikacemi z oblasti vývojové psychologie i s RVP PV. Dalším důležitým krokem je stanovení a vytyčení cílů, kterých chceme tímto programem dosáhnout. Při vymezování cílů je nutné respektovat věkové zvláštnosti dětí, jejich úroveň znalostí, dovedností, schopností a zkušeností. Program „Učíme se pohádkami“ je určen pro děti předškolního věku. Děti mají v tomto období velký zájem o různé příběhy a pohádky, které jsou pro ně zdrojem informací a vzorců chování. Z tohoto důvodu jsme jako literární předlohu pro dramatické činnosti zvolily dvě pohádky (O Jeníčkovi a Mařence, O drakovi, co si nečistil zuby). Po vymezení cílů a výběru literárních textů jsme pokračovaly metodou asociací tzv. myšlenkovou mapou. Tímto způsobem jsme se snažily vyhledat co nejvíce námětů a činností, které nás k dané pohádce napadaly. Myšlenková mapa byla pro tvorbu programu velmi přínosná, prostřednictvím ní jsme snadno propojily a vybraly aktivity vhodné ke každé pohádce. Vytvořený program jsem průběžně konzultovala s vedoucí mé odborné práce a dále i s učitelkami mateřských škol.

5.3 Ověření programu

Před samotným ověřením bylo nutné oslovit jednotlivé školky a seznámit učitelky s programem „Učíme se pohádkami“ a dále i s požadavky, které jsou nezbytné pro ověření tohoto programu (strukturovaný rozhovor). Dalším potřebným krokem byla tvorba a příprava pomůcek a materiálu pro jednotlivé aktivity. Program byl ověřován ve třech mateřských školách. Ve dvou institucích byl program realizován učitelkami, ve zbývající mateřské škole byl ověřován autorkou bakalářské práce.

Po zrealizování programu ve všech mateřských školách byla pokaždé použita metoda strukturovaného rozhovoru (viz kapitola 7.1).

6 Metodologie

Hlavním cílem praktické části je sestavení a ověření literárně-dramatického programu „Učíme se pohádkami“. Pro zjištění kvality sestaveného programu bylo nezbytné uplatnit metodu strukturovaného rozhovoru. Podrobnější popis metody a její realizace je zmíněný v následujícím odstavci.

6.1 Metoda strukturovaného rozhovoru

Strukturovaný rozhovor lze definovat jako ústní formu dotazníku. Tazatel by měl mít otázky rozhovoru předem precizně připravené. Při realizaci rozhovoru tazatel nemění pořadí připravených otázek. Vedení strukturovaného rozhovoru je pro nezkušeného výzkumníka snadnější a jeho realizace je z časového hlediska nejméně náročná (Skutil, 2011, s. 90, 91).

Důležitou součástí rozhovoru jsou vhodné podmínky. Prostředí pro interview by mělo být tiché, klidné a podle možností izolované od jiného dění. Přítomnost dalších lidí může navodit nežádoucí reakce respondenta (Skutil, 2011, s. 92).

Strukturovaný rozhovor pro literárně-dramatický program „Učíme se pohádkami“ se skládá z šesti otázek. První otázka se zabývá splněním vytyčených cílů. Druhá otázka se zaměřuje na přiměřenost všech prvků programu. Třetí otázka zjišťuje aktivity, které děti nejvíce zaujaly. Čtvrtá i pátá otázka se soustřeďuje na možná rizika a problémy aktivit. Závěrečná otázka se zaměřuje na možnosti zlepšení či obohacení programu.

Tato metoda byla využita vždy po zrealizování programu „Učíme se pohádkami“ v různých mateřských školách. Nejprve byla dotazovaná (učitelka) seznámena se záměrem rozhovoru i způsobem zaznamenávání (diktafon) a poté byly dotazované pokládány sepsané otázky (viz kapitola 7.1) a ona na ně vždy výstižně odpověděla.

6.2 Charakteristika výzkumných souborů

Mateřská škola A

Mateřská škola se nachází v odlehlé části menší obce, v blízkosti lesa a rybníka. Budova školy je poměrně velká, její součástí je i základní škola a družina. Mateřská škola má pouze jednu třídu. Do třídy dochází 25 dětí od 3 do 6 let, složení je tedy heterogenní. Každý den se zde střídají dvě učitelky, program byl ověřován pouze jednou z nich.

Třída A se nachází v levé části přízemí budovy, je poměrně velká. Skládá se z herny a třídy se stolečky. Herna poskytuje příležitost nejen k herním aktivitám, ale současně i k tělesným cvičením a odpolednímu odpočinku. Na třídu navazuje prostorná umývárna a menší šatna.

Paní učitelka A – věk: 26 let, délka praxe: 4 roky, pohlaví: žena

Mateřská škola B

Tato mateřská škola se nachází ve střední části menší obce, nedaleko bývalé základní školy a místního kostela. Jedná se o venkovskou školu, která byla v minulém roce nově zrekonstruována. Mateřská škola má pouze jedno oddělení, ve kterém je zapsáno 27 dětí. Je to tzv. heterogenní třída pro děti od 3 do 6 let. Ve třídě se střídají dvě pedagogické pracovnice, paní ředitelka a paní učitelka. V MŠ B ověřovala program paní učitelka.

Třída B je umístěna v prvním patře budovy. Jelikož není součástí budovy základní škola, má MŠ dostatek prostoru. Třída se skládá z velké herny, která je oddělena od třídy zasouvacími dveřmi. Naproti třídě se nachází prostorná jídelna s kuchyní. V patře je dále k dispozici umývárna a lehárna pro odpolední odpočinek.

Paní učitelka B – věk: 62 let, délka praxe: 40 let, pohlaví: žena

Mateřská škola C

Mateřská škola se nachází v klidné a odlehlé části větší obce. Škola je umístěna v jednopatrové vile, její součástí je i velká a prostorná zahrada. V budově se nachází dvě třídy, první oddělení je umístěno v přízemí a druhé je situováno v horním patře. Třídy jsou heterogenní, do obou tříd dochází 23 dětí od 3 do 6 let. Můj program byl realizován v prvním oddělení, zde pracují dvě pedagogické pracovnice, paní ředitelka a paní učitelka.

Třída C se nachází v přízemí budovy. V přední části třídy je prostor se stolečky a židličkami, do zadní části je situována herna s klavírem a hracími koutky. Naproti třídě se nachází velká jídelna a umývárna.

Paní učitelka C – věk: 53 let, délka praxe: 34 let, pohlaví: žena

Program v MŠ C byl realizován autorkou bakalářské práce. Paní učitelka C ověřování programu pozorovala a po skončení každého bloku vždy poskytla zpětnou vazbu ke všem aktivitám.

7 Výsledky šetření

Vyhodnocení programu „Učíme se pohádkami“ bylo realizováno na základě metody strukturovaného rozhovoru. Jednotlivé otázky (viz kapitola 7.1) slouží ke zjištění kvality programu (naplnění cílů) a dále se zabývají jeho vhodnými úpravami.

7.1 Strukturovaný rozhovor

1. Splnil předložený program vytyčené cíle?
2. Byly texty a aktivity přiměřené věku dětí?
3. Které aktivity z programu „Učíme se pohádkami“ děti nejvíce zaujaly?
4. Měly děti s nějakými aktivitami problém? Proč?
5. Spatřujete v něčem rizika?
6. Máte nějaké doporučení pro zlepšení programu?

1. Naplnění cílů

Všechny učitelky se shodly na tom, že zvolené aktivity seznámily děti s oběma pohádkami. Děti mohly prostřednictvím dramatických činností vstoupit do děje jednotlivých pohádek a díky tomu získaly vlastní prožitek a zkušenost.

Jednotlivé cíle u každého dne hodnotily paní učitelka A a C jako splněné. Paní učitelka B považovala cíle první pohádky za dosažené, u druhé pohádky za částečně splněné.

„Při četbě pohádky O drakovi, co si nečistil zuby, bylo málo podnětů k rozvoji hrubé motoriky a tvořivého myšlení. Při živých obrazech tříhlavého draka měly děti problém vymyslet, jak takový drak vypadá. Děti po sobě stále opakovaly stejné postavení i grimasy. Pro rozvoj hrubé motoriky bych zařadila více činností s pohybem, nejen narativní pantomimu. Děti by mohly na začátku pohádky vymýšlet, jak takový drak chodí, tváří se.

Jedno dítě by stálo v kruhu a vymýšlelo pohyb, další by po něm opakovaly, všechny děti by se vystřídaly.“ (Paní učitelka B)

Komentář: Při ověřování mohu potvrdit, že hlavního cíle bylo dosaženo. Děti se aktivně seznámily se dvěma pohádkami, při volných hrách mi o nich vyprávěly, a dokonce si na ně také hrály.

U první pohádky považuji dílčí cíle za splněné. Nicméně po aktivitě „Jeníček a Mařenka v černém lese“ bych se příště více věnovala závěrečné reflexi. Zaměřila bych se zejména na chování dětí v nepříjemné situaci (ztráta). Jak by se zachovaly, pokud by se ztratily? Koho by měly oslovit a co mu říci.

U druhé pohádky bych se více zaměřila na rozvoj hrubé motoriky, fantazie a tvořivého myšlení. U poslechu písně (Draka bolí zub) bych s dětmi nejprve nacvičila jednotlivé pohyby bez hudby, až poté bych přidala i píseň. Pro děti bylo obtížné připojit pohyby okamžitě k hudbě, zejména pro menší děti. Dále bych zvolila více aktivit pro rozvoj tvořivého myšlení a fantazie, např. vymýšlení různých variant místa bydlení draka, kresba takového místa...

2. Přiměřenost textů a aktivit

Učitelky se shodly na tom, že literární texty byly přiměřené věku dětí. Nicméně některé aktivity (převyprávění pohádky, píseň Draka bolí zub) byly pro menší děti složité.

Paní učitelka A a C se shodly v tom, že převyprávění pohádky bylo pro menší děti složité. *„Menší děti nebyly schopné pochopit, že mají říci pouze část pohádky a poté předat míček druhému, který pokračuje ve vyprávění. Vždy vyprávěly od začátku pohádky. Příště bych zvolila obrázky, které jim ve vyprávění pomohou.“ (Paní učitelka C)*

Paní učitelka B tvrdí, že při většině činností se více zapojovaly starší děti. Ve smíšené třídě by bylo vhodnější děti rozdělit do skupinek podle věku, pak by více vyniklo, jak spolupracují.

Komentář: Při četbě pohádek jsem si ověřila, že jsou pohádky pro děti předškolního věku velmi zajímavé a upoutají jejich pozornost. Domnívám se tedy, že jsou vhodným a přiměřeným výchovně-vzdělávacím prostředkem.

Při realizaci aktivit mohu potvrdit, že převyprávění pohádky O Jeníčkovi a Mařence bylo pro menší děti složité. Děti nezvládly navázat na předchozí větu, a proto mlčely. Při vyprávění jsem jim byla nápomocná, a pokud nevěděly, kladla jsem jim doplňující otázky prostřednictvím role maminky. Příště bych také zvolila obrázky, které jsou dětem nápomocné. Děti v tomto věku potřebují názornou ukázkou.

Píseň u druhé pohádky byla pro děti dlouhá, obsahuje velké množství slok, které jsou si podobné, ale pro děti byly stereotypní. Děti potřebují krátké a různorodé činnosti. Z tohoto důvodu bych píseň zkrátila a poté bych nabídla dětem dramatizaci jednotlivých postav z písně. V dalším případě bych zařadila nácvik jiné písně – O drakovi s klavírem, poté by bylo vhodné přidat k písni pohyb a doprovod orffovými nástroji.

3. Zajímavé aktivity pro děti

Všechny učitelky se shodly v tom, že děti bavily pohybové hničky. *„Tento typ aktivit byl v programu vhodně zvolený, děti potřebují pohyb a odreagování mezi hlavními činnostmi.“* (Paní učitelka A)

Dále paní učitelky B a C vyzdvihují aktivitu „Pečení perníčků“, která děti moc bavila. Paní učitelka B zmiňuje, že tato činnost rozvíjí u dětí nejen jemnou motoriku, ale také ohleduplnost k druhému kamarádovi. Děti byly touto aktivitou nadšené, tento typ činnosti byl pro ně neobvyklý a velmi je bavil.

Všechny učitelky se také shodly na tom, že dramatická činnost „Jeníček a Mařenka v černém lese“ byla pro děti velmi poutavá. *„Děti bavilo vymýšlet zvuky lesa a prostřednictvím nich tvořit zvukovou kulisu lesa. Všechny děti chtěly být Jeníček a Mařenka. Tato činnost pro ně byla velmi emotivní, dokázaly se vcítit do role ztracených dětí.“* (Paní učitelka A)

Komentář: Při realizaci programu mohu potvrdit, že děti nejvíce zaujala dramatická činnost „Pečeme perníčky“, „Jeníček a Mařenka v černém lese“. Souhlasím tedy s výše zmíněnými názory všech učitelek.

Dále děti upoutaly pohybové hry, zejména honička „Ježibaba a děti“. Tato honička je obměnou známé hry „Na ovečky a vlka“. Děti byly touto obměnou nadšené, rychle si zapamatovaly jiný slovní doprovod. Domnívám se, že tato honička byla k této pohádce vhodná. Děti si prožily, jaké to je, pokud utíkají před „ježibabou“ a jsou chyceny. Děti si hru oblíbily, v dalších dnech jsme hru zařazovaly i ve volných chvílích.

Přestože jsem měla v předchozí otázce připomínky k písni O drakovi, děti tato píseň také zaujala. Byla na ně pouze dlouhá, ke konci ztrácely pozornost. Nicméně v dalších dnech při procházce a volných hrách děti zpívaly refrén i některé sloky této písně, povídaly si o tom, jaké postavy se v písni objevovaly a jak to vlastně s drakem dopadlo. Myslím si tedy, že i tato píseň byla pro děti přínosná.

4. Obtížné části programu

Všechny učitelky se shodují v tom, že děti měly problém s vytvořením živých obrazů tříhlavých draků. *„Před touto aktivitou by bylo vhodné využít obrázků s různými draky a zařadit jejich popis. Po práci s obrázky by každé dítě mohlo vymyslet a předvést, jak se takový drak může tvářit, vyjádřit různé emoce a popsat, v jaké situaci se drak může takto cítit.“* (Paní učitelka C)

Dále paní učitelky A a C zdůrazňují problém s převyprávěním pohádky (viz odpověď k otázce č. 2).

Paní učitelka B tvrdí, že některé děti měly problém s dodržováním pravidel, zejména při pohybové hře „Ježibaba a děti“. Část dětí při chycení „ježibabou“ podváděla, děti nechtěly být chycenými. Z tohoto důvodu jsme musely hru přerušit a vysvětlit si, že chycený není nic špatného. Při této hře se děti nadměru vžily do role jednotlivých postav, proto jsme si vysvětlily, že to není doopravdy. Po vysvětlení se dodržování pravidel zlepšilo.

Komentář: Při ověřování jednotlivých aktivit mohu souhlasit s tím, že děti měly problémy s převyprávěním první pohádky (viz komentář k otázce č. 2). V průběhu realizace činnosti živé obrazy jsem nezaznamenala velké problémy s touto aktivitou. Myslím si, že to bylo z důvodu nepřítomnosti menších dětí. Domnívám se, že pokud by bylo ve třídě více menších dětí, také by měly s touto aktivitou problém. Proto mohu souhlasit s názory učitelek.

Další problém jsem zaznamenala při nácviu básně O perníkové chaloupce. Nejprve bylo nutné vysvětlit dětem slovo holenku, děti ho neznaly a nechápaly jeho význam. Báseň byla vhodná pro větší děti, pro menší děti byla těžká a dlouhá. Příště bych zvolila lehčí verzi básně pro menší děti.

5. Rizika programu

Všechny učitelky se shodly na tom, že riziko spatřují především v pohybových hrách (honičky). Zdůrazňují svou zkušenost a upozorňují na to, že herna není vhodný prostor pro tento druh aktivit. *„Pro honičky by byla lepší prostorná tělocvična nebo venkovní prostory. Honičky by bylo vhodnější hrát venku, kde by děti měly více prostoru a kde by byla menší pravděpodobnost srážky s někým jiným.“* (Paní učitelka A)

Dále paní učitelka B kritizuje více verzí pohádek Perníkové chaloupky. Dodává, že to na děti působí chaoticky. V dalším případě riziko spatřuje převážně v charakterizaci hlavních postav. Jeníček a Mařenka jsou považováni za hodné děti, přitom přišli k cizí chaloupce, nepozdravili, nepoprosili, nepoděkovali a lhali. Ježibaba je považována za zlou, přitom to mohla být hodná stařenka.

Komentář: Rizika tohoto programu spatřuji také v pohybových hrách. Při realizaci těchto aktivit jsem musela být neustále ve střehu. Děti jsou při honičkách velmi živé a nevnímají své okolí. V dalších dnech jsem realizaci aktivit přemístila do prostorné tělocvičny, kde si děti hry více užily, neboť jsem do hry nemusela zasahovat kvůli přílišné opatrnosti. Musím tedy souhlasit s názory učitelek.

Dále souhlasím s názorem paní učitelky B, která upozorňuje na riziko spojené s charakterizací postav. Příště bych děti upozornila na špatné chování Jeníčka a Mařenky. Pro toto vysvětlení bych zařadila pantomimu Jeníčka a Mařenky u chaloupky. Děti by měly za úkol ztvárnit, jak se správně zachovat v takové situaci (pozdravit, zaťukat, poprosit...). Děti by dále mohly vymyslet, jak by pohádka mohla dopadnout, pokud by se Jeníček a Mařenka zachovali slušně.

6. Doporučení pro zlepšení programu

Všechny učitelky se shodly na tom, že by obě pohádky propojily do více oblastí a více dnů. Paní učitelka B zmiňuje, že první pohádka se dá aplikovat a využít v reálném životě z hlediska bezpečnosti a rizik, které nás mohou potkat, dále z hlediska slušného chování, spolupráce, pomoci. Program bych doplnila i výtvarnými činnostmi a dále řazením jednotlivých obrázků pohádek (posloupnost děje).

„Po ověření programu jsem dále přidala tematickou akci pro děti „rozloučení s předškoláky“ na téma „osvobození Jeníčka a Mařenky od ježibaby“. Děti pomocí mapy hledaly ztracené pohádkové postavy a cestou plnily úkoly. Na konci cesty našly perníkovou chaloupku vyrobenou z perníčků, osvobodily děti (namalované postavy) a nakonec perníček ochutnaly, zbytek si odnesly domů. Byla to příjemná tečka na konec pohádky, dětem se to moc líbilo.“ (Paní učitelka B)

Paní učitelka A by se u druhé pohádky více věnovala prevenci a hygieně zubů. Po realizaci druhé pohádky bych dále zařadila přiřazování zdravých a nezdravých potravin k čistému a zkaženému zubu. Dále bychom přiřazovali věci, které jsou potřebné k čištění zubů. Pro doplnění by byla vhodná i výtvarná činnost k tomuto tématu.

Komentář: V průběhu realizace programu jsem reagovala na zájem dětí a obohatila ho aktivitami v dalších částech dne. U první pohádky jsem s dětmi zařadila doplňující výtvarnou činnost (malba perníkové chaloupky). Při dopolední vycházce děti tvořily z přírodnin domeček i samotnou ježibabu. Po realizování druhé pohádky děti při pobytu venku hledaly v mracích obrazce draka, dále měly děti za úkol najít, co by drak mohl jíst. Tato činnost je velmi bavila, vařily drakovi zdravou polévku z květin a bylin. Po ověření a realizaci programu mohu souhlasit s názory všech učitelek. Program bych také dále rozšířila a každé pohádce bych se věnovala více dnů.

7.2 Návrh úprav

Po ověření programu bylo žádoucí navrhnout u některých činností určité úpravy. Úpravy jsou navrženy jednotlivými učitelkami i autorkou bakalářské práce.

1. Činnost „Jeníček a Mařenka v černém lese“, viz kapitola 5 (metodický list 1)

Tato aktivita byla pro děti zajímavá, ale pro větší děti byla příliš jednoduchá.

Návrh úpravy: Větší děti (5–6 let) musí při procházení lesem splnit určitý úkol. Např. projít lesem nejkratší, nejdelší cestou, uprostřed, vpravo, vlevo). Tímto způsobem si děti rozvíjí matematické představy.

2. Reflexe po činnosti „Jeníček a Mařenka v černém lese“, viz kapitola 5 (metodický list 1)

Reflexe po této činnosti je velmi důležitá, proto je nezbytné, věnovat jí více času.

Návrh úpravy: Po realizaci dramatické činnosti „Jeníček a Mařenka v černém lese“ je nutné soustředit se více na prožitek z činnosti, zkušenosti dětí v reálném životě v podobných situacích. Při reflexi používat otázky typu: Máš z něčeho strach? Jak se dá strach překonat? Co bys udělal/a, kdyby ses ztratil/a? Koho bys oslovil/a?

3. Činnost převyprávění pohádky – reflexe, viz kapitola 5 (metodický list 2)

Tato činnost byla pro děti obtížná. Děti měly při této aktivitě problém navázat na předchozí větu a pokračovat ve vyprávění.

Návrh úpravy: Pro lepší zvládnutí činnosti je nutné ukázat dětem jednotlivé obrázky, jak jdou za sebou. Pro děti předškolního věku je důležitá názorná ukázka (viz kapitola 2.2.1).

Po převyprávění pohádky mají děti za úkol seřadit obrázky z pohádky ve správném pořadí. Nakonec děti vymyslí různé věci, které u chaloupky a v lese mohly vidět.

4. Činnost „Pečeme perníčky“, viz kapitola 5. 2 (metodický list 3)

Tato činnost byla pro děti zajímavá a poutavá, ale realizace proběhla velmi rychle. Pro příště by bylo vhodné začlenit více aktivit, které s tímto tématem souvisí.

Návrh úpravy: Nejprve mají děti za úkol perník popsat (jak vypadá, kdy ho jedly...). Poté paní učitelka ukáže dětem opravdové upečené perníky. Následně děti pantomimicky ztvární „pečení perníčků“. Až po „upečení“ si děti mohou perník sníst. Tímto způsobem jsou odměněny za „upečení perníku“ a více se na opravdový perník těší.

Nakonec mají děti za úkol říci, co je potřeba na pečení perníků. Jak se perník peče. Děti se také pokusí sdělit posloupnost pečení. Druhý den si děti zkusí upéct opravdové perníky z těsta.

5. Činnost Honička „Kaz“, viz kapitola 5 (metodický list 4)

Nejprve je vhodné vysvětlit dětem, proč kazy vznikají a jak se před nimi chránit. Až po uvedení tohoto tématu realizovat pohybovou hru.

Návrh úpravy: Před pohybovou hrou paní učitelka ukáže dětem kartáček, dále si připraví obrázek se zkaženým zubem a vysvětlí dětem, jak kazy vznikají. Při pohybové hře zvolí rekvizitu kazu i kartáčku. Pro rozpoznání kartáčku může být využita bílá vycpaná punčocha, pro kaz černá punčocha.

Honička může být i v pomalejším tempu. Děti mohou dělat slepičí kroky. Takto se honička zpomalí a děti poté více vnímají kaz i kartáček.

6. Báseň, která je součástí druhé pohádky, viz kapitola 5 (metodický list 4)

Tato báseň je přiměřená věku dětí, děti si ji opakováním snadno naučí.

Návrh úpravy: Pro lepší zapamatování básně je vhodné přidání pohybu (pojmy: nahoře, dole, vpředu, vzadu), děti se tak lépe báseň naučí.

7. Činnost komunitní kruh, viz kapitola 5 (metodický list 5)

Při rozhovoru v kruhu zařadit zopakování včerejšího tématu, nezapomenout i na děti, které včera nebyly ve školce.

Návrh úpravy: Pokud předešlý den nebyly přítomny některé děti, paní učitelka zopakuje obsah pohádky, spolupracuje s dětmi, které ve školce byly. Při popisu draka paní učitelka ukáže obrázek s pětilavým drakem i dračicí. Děti potřebují názornou ukázkou (viz kapitola 2.2.1).

8. Činnost píseň Draka bolí zub, viz kapitola 5 (metodický list 5)

Píseň je pro děti zajímavá (převážně refrén), ale příliš dlouhá, nutno ji rozfázovat.

Návrh úpravy: Při této činnosti je vhodné přidat obrázky jednotlivých postav z písně. Paní učitelka si připraví tyto obrázky a při poslechu písně je dětem ukazuje. Podruhé u písně ukazuje dětem pohyb a na jednotlivé sloky vyvolá vždy jedno dítě, které po ní pohyb opakuje, při refrénu opakují pohyb všichni. Druhý den se může píseň zopakovat celá, děti mají za úkol opakovat pohyb na celou píseň.

Závěr

Literárně-dramatická výchova je důležitou součástí předškolního vzdělávání. Dítě se v tomto věku teprve učí být jedincem, který je součástí okolního světa, osvojuje si základní postoje, normy a hodnoty společnosti, ve které žije. Myslím si, že právě tato výchova je vhodným prostředkem pro rozvoj všech těchto oblastí. Děti si prostřednictvím fiktivních příběhů a jednání zkoušejí život „na nečisto“.

První část bakalářské práce se zabývá teorií k danému tématu. Zaměřuje se na význam a definici dramatické výchovy, na její cíle a hlavní principy. Dále seznamuje čtenáře s dramatickými metodami, které byly využity v programu „Učíme se pohádkami“. V další části se zabývá vývojovou psychologií předškolního věku, zejména pohybovým, kognitivním, sociálním, emocionálním vývojem a hrou. Poslední část se zaměřuje na rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a dále přibližuje literárně-dramatickou výchovu v RVP PV.

V praktické části je hlavním cílem sestavení a ověření literárně-dramatického programu „Učíme se pohádkami“. Tento program je určený pro děti předškolního věku, obsahuje dvě pohádky, první pohádka je rozdělena do tří dopoledních bloků, druhá do dvou dopoledních bloků. Hlavním cílem tohoto programu je seznámení dětí se dvěma pohádkami prostřednictvím dramatických metod.

K druhému cíli ověření literárně-dramatického programu „Učíme se pohádkami“ byly formulované čtyři výzkumné otázky.

1) Splnil program „Učíme se pohádkami“ vytyčené cíle?

Po ověření programu v mateřských školách jsem zjistila, že sestavený program splnil hlavní vytyčený cíl, děti byly seznámeny s pohádkami prostřednictvím zvolených aktivit. Dílčí cíle u jednotlivých aktivit byly převážně splněné, poslední den by bylo vhodné zařadit více činností na rozvoj hrubé motoriky.

2) Které činnosti z programu „Učíme se pohádkami“ děti nejvíce zaujaly?

Při realizaci literárně-dramatického programu děti nejvíce zaujaly pohybové a dramatické hry. Tento druh činností je pro děti zábavný, děti se prostřednictvím pohybových her odreagují od řízených činností. Dramatické hry jsou pro děti přirozené a spontánní. Děti si prostřednictvím her zkoušejí nové role, situace a tímto se seznamují s okolním světem.

3) Měly děti při realizaci programu „Učíme se pohádkami“ s nějakými aktivitami problém?

V průběhu realizace jednotlivých aktivit měly problémy převážně menší děti. Činnosti zaměřené na slovní vyjadřování a nácvik rozsáhlejšího textu pro ně byly složité, dlouhé a nepřiměřené jejich věku.

4) Měli učitelé pro zlepšení programu „Učíme se pohádkami“ nějaká doporučení?

Po zrealizování a ověření programu jsme se s jednotlivými učitelkami shodly na tom, že by bylo vhodné program rozšířit o další složky (výtvarná, tělesná...) a věnovat se jednotlivým pohádkám delší čas. V dnešním výchovně-vzdělávacím procesu se snažíme o propojování všech oblastí, tímto způsobem dochází k všestrannému a přirozenému rozvoji dítěte.

Literárně-dramatický program bych doporučila všem učitelkám mateřských škol. Byla bych ráda, pokud by ho využily k realizaci ve své třídě, nebo se jím inspirovaly při tvorbě vlastních literárně-dramatických projektů. Tvorba i ověření programu rozšířilo moje zkušenosti i poznatky. Po zrealizování programu jsem si uvědomila, že příprava je pro dosažení vytyčených cílů nutná, ale až praxe ukáže, co je potřeba vylepšit či změnit.

Seznam použitých zdrojů

- GRIMM, J. L. K., GRIMM, W. K., 1990. *Pohádky bratří Grimmů*. 4. uprav. vyd. Praha: Albatros. ISBN 80-00-00166-7.
- HRUBÍN, F., 1985. *František Hrubín dětem*. 3. rozš. vyd. Praha: Albatros.
- KOŤÁTKOVÁ, S., aj., 1998. *Vybrané kapitoly z dramatické výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-756-9.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. 4. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1284-0.
- MACHKOVÁ, E., 2007. *Jak se učí dramatická výchova*. 2. vyd. Praha: Akademie múzických umění. ISBN 978-80-7331-089-9.
- MACHKOVÁ, E., 1998. *Úvod do studia dramatické výchovy*. 1. vyd. Praha: IPOS. ISBN 80-7068-103-9.
- MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I. aj. 2015. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0977-5.
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2017. Rámcový a vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [online]. Praha. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-od-1>.
- REJNOVÁ, M., 2012. Dračí zoubky. In: *Pohádky na přání*. estranky [online]. 19. 8. 2012. [vid. 24. 10. 2017]. Dostupné z: <http://www.pohadkynaprani.estranky.cz/clanky/strasidelne-pohadky/draci-zoubky.html>
- PROVAZNÍK, J., 1998. K některým otázkám teorie a didaktiky dramatické výchovy. In: KOŤÁTKOVÁ, S., aj. *Vybrané kapitoly z dramatické výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-756-9.
- SKUTIL, M. a kol., 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.
- SVOBODOVÁ, E., a kol., 2010. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-774-9.

VALENTA, J., 2008. *Metody a techniky dramatické výchovy*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1865-1.

VÁGNEROVÁ, M., 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.

Seznam příloh

Obrázek 1 – „Jeníček a Mařenka v černém lese“

Obrázek 2 – „Pečeme perníčky“

Obrázek 3 – „Živý obraz, tříhlavý drak“

Obrázek 4 – „Poslech písně Draka bolí zub + pohyb“

Z důvodu neidentifikace dětí byly fotografie upraveny, souhlas rodičů je k dispozici v příslušné MŠ.

Obrázek 1 – "Jeníček a Mařenka v černém lese"

Obrázek 2 – "Pečeme perníčky"

Obrázek 3 – "Živý obraz,
tříhlavý drak"

Obrázek 4 – „Poslech písňe
Draka bolí zub + pohyb“

